

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОММА Билтен

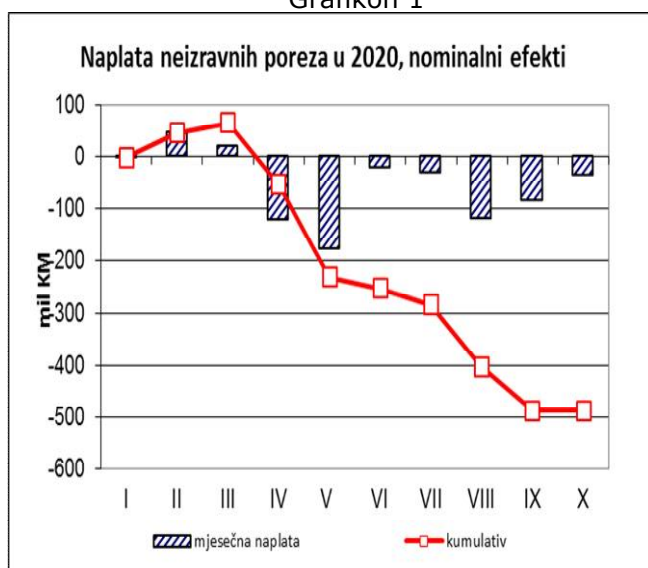

Broj
Број
Number **185/186**

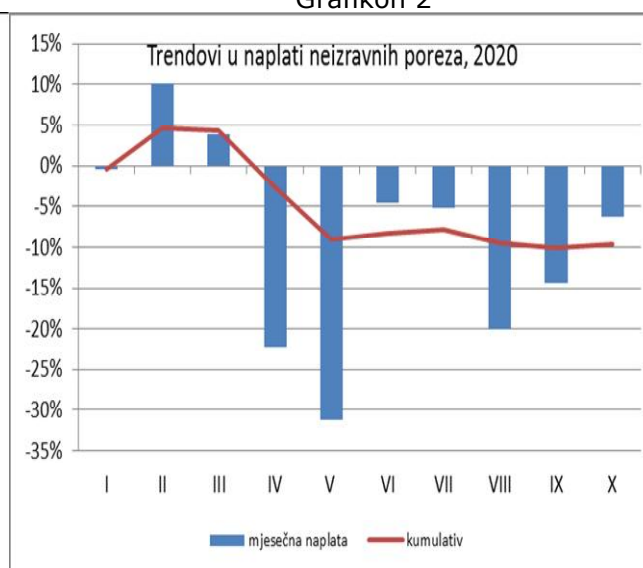
U fokusu...

Prema preliminarnom izvještaju o gotovinskom toku UNO je u listopadu 2020. naplatila 652,1 mil KM bruto prihoda od neizravnih poreza što je 57,6 mil KM manje nego u istom mjesecu 2019., odnosno 8,1%. Isplate povrata su bile manje za 20,9 mil KM, čime je djelimično ublažen pad bruto naplate. Na razini mjeseca naplaćeno je 36,7 mil KM neto prihoda manje nego u listopadu 2019. (Grafikon 1, "mjesečna naplata"), odnosno za 6,3% (Grafikon 2, "mjesečna naplata"). Prema preliminarnom izvještaju UNO o naplati po grupama bankovnih računa najveći pad prihoda od 55,2 mil KM je zabilježen na grupi računa za uplate prihoda kod uvoza (PDV, carine, trošarine i putarina), zatim na trošarinama na uvezene duhanske prerađevine 16,2 mil KM, dok je na grupi prihoda na koje se uplaćuju domaći PDV i trošarine u zemlji naplaćeno više 14,3 mil KM u odnosu na listopad 2019.

Grafikon 1

Grafikon 2

Iako je u listopadu 2020. zabilježen manji pad naplate neizravnih poreza nego u prethodna dva mjeseca to nije značajnije poboljšalo kumulativne trendove. U razdoblju siječanj - listopad 2020 bruto naplata je bila manja za 666,8 mil KM, dok su isplate povrata manje za 144,1 mil KM. U konačnici neto naplata je manja za 522,7 mil KM (Grafikon 1, "kumulativ"), odnosno za 9,6% (Grafikon 2, "kumulativ").

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Revidirane projekcije prihoda od neizravnih poreza za razdoblje 2020-2023	2
Robna razmjena za razdoblje siječanj - rujna 2020. godine	34

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT suradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Revidirane projekcije prihoda od neizravnih poreza za razdoblje 2020-2023

Sažetak

Pandemija novog virusa uzrokovala je zdravstvene i ekonomske šokove širom svijeta

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, do polovice listopada je preko 37 milijuna ljudi u svijetu evidentirano sa zarazom novim koronavirusom, sa preko milijun smrtnih ishoda. U Europi je zaraženo skoro 7 mil ljudi (WHO, Situation report, 12. listopad 2020). Kriza uzrokovana pandemijom koronavirusa je dosta drugačija od prethodnih kriza sa kojima su se ekonomije susretale. Kao u slučaju ratova ili političkih kriza postoji ogromna neizvjesnost u pogledu trajanja i intenziteta šoka uzrokovanog pandemijom. Pored toga, ekonomska politika ima dosta drugačiju ulogu u trenutnim uvjetima nego u prethodnim krizama. U „normalnim“ krizama se ekonomskim politikama nastoji u što bržem roku stimulirati agregatna tražnja. U sadašnjem slučaju je kriza u mnogome uzrokovana prijevremeno potrebnim mjerama zaštite. Veliki broj zemalja je sproveo mjere kako bi se zaustavilo širenje virusa u vidu zatvaranja granica, zatvaranja škola i vrtića, karantena, izolacije, ograničavanja putovanja, mjera socijalnog distanciranja i dr. Sa druge strane, vlade su također započele sa mjerama očuvanja ekonomije, kao što su porezne olakšice, mjere očuvanja radnih mjesta i dr. Koncem travnja su već neke zemlje najavile ili započele popuštanje mjera. Ogromna neizvjesnost u ekonomiji zbog pandemije dovela je do odlaganja investicija u gospodarstvu. Sa druge strane došlo je do smanjenja privatne potrošnje zbog mjera zaštite od širenja virusa, te zbog gubitka radnih mjesta ili rasta štednje usljed predostrožnosti zbog povećane mogućnosti takovog ishoda.

Ekonomске posljedice pandemije koronavirusa su takve da će trebati godine za oporavak svjetskog gospodarstva.

Ekonomске posljedice pandemije koronavirusa su takve da će trebati godine za oporavak svjetskog gospodarstva. Pandemija virusa korona imaće ogromne posljedice na ekonomsku aktivnost širom svijeta. Nakon pojave pandemije Europska komisija (EK) i Međunarodni monetarni fond (MMF) kontinuirano revidiraju svoje projekcije rasta ekonomije, a u svojim posljednjim objavama procjenjuju značajan pad ekonomske aktivnosti u 2020. godini. U izvještaju EK iz srpnja 2020. godine se navodi da se Europska unija suočava sa najdubljom recesijom nakon Drugog svjetskog rata. U navedenom Izvještaju se procjenjuje realni pad BDP-a od 8,7% za 2020. godinu u Eurozoni. Posljednja MMF-ova projekcija pada BDP-a u Eurozoni koja je objavljena u listopadu ove godine je nešto niža i iznosi 8,3%. S obzirom na dane okolnosti, u većini izvještaja međunarodnih institucija se navodi se da postoji veća razina neizvjesnosti u pogledu ostvarenja projekcija nego inače, ističući pri tome da postoje veliki rizici projekcije, pri čemu preovladavaju rizici lošijeg ishoda. Visina neizvjesnosti je povezana sa duljinom trajanja pandemije, mogućnosti pojave narednog vala, te efekata sprovođenja vladinih mjera.

DEP procjenjuje realni pad ekonomije BiH u iznosu od 3,0% za 2020.g. te oporavak u narednom razdoblju.

Direkcija za ekonomsko planiranje (DEP) procjenjuje realni pad ekonomije BiH u iznosu od 3,0% za 2020.g. dok su za 2021., 2022., i 2023. godinu projektirane stope rasta od 2,5%, 3,1% i 3,4% respektivno. Projekcije DEP-a glavno uporište imaju u projekcijama međunarodnih institucija, a zasnovane su na pretpostavci poboljšanja epidemiološke situacije, što bi stabiliziralo ekonomske prilike u zemlji i inozemstvu u narednom razdoblju.

Na razini devet mjeseci 2020. godine neto naplata prihoda od neizravnih poreza je manja za 10%.

U prva tri mjeseca 2020. bio je zabilježen rast bruto prihoda i minimalne oscilacije kod isplata povrata, da bi, nakon zatvaranja granica i ekonomije, bio ostvaren snažan pad bruto naplate, koji je manjim dijelom ublažen smanjenjem isplata povrata. Određeno poboljšanje koje se desilo u lipnju i srpnju anulirano je padom bruto naplate u kolovozu i rujnu, te povećanim isplatama povrata u rujnu. Na razini devet mjeseci 2020. bruto naplata prihoda od neizravnih poreza je manja za 609,8 mil KM, dok su povrati manji za 123,2 mil KM. Zbog smanjenja povrata pad kumulativne neto naplate je značajno manji u odnosu na pad bruto naplate i iznosi 486,6 mil KM, što predstavlja pad od 10%.

OMA procjenjuje pad neizravnih poreza po stopi od 10,9% za 2020. godinu, dok se u narednim godinama očekuje rast prihoda.

*Na osnovu DEP-ovih projekcija makroekonomskih pokazatelja i tekućih trendova naplate, **Odjeljenje za makroekonomsku analizu UNO (OMA) je projektiralo pad neizravnih poreza po stopi od 10,9% za 2020. godinu, dok su za 2021., 2022., i 2023. godinu projektirane stope rasta od 2,8%, 3,5% i 3,7% respektivno.** S obzirom na ogromne nepoznanice u trenutku izrade projekcija o jačini i trajanju šoka uzrokovanog pandemijom virusa korona, kao i na brojne nepoznanice na unutarnjem planu, te korištene pretpostavke da će kriza biti prevaziđena u kratkom roku (DEP, projekcije makroekonomskih indikatora), **ističemo da postoje značajni rizici za ostvarenje projekcija prihoda od neizravnih poreza, pri čemu preovladavaju rizici lošijeg ishoda.***

1. Osnove i pretpostavke projekcija prihoda od neizravnih poreza

Direkcija za ekonomsko planiranje BiH (DEP) je 28. rujna 2020. g. dostavila Odjeljenju za makroekonomsku analizu BiH (OMA) projekcije makroekonomskih parametara za Bosnu i Hercegovinu za razdoblje 2020-2023. Projekcije neizravnih poreza temelje se na projekcijama makroekonomskih pokazatelja DEP-a iz rujna 2020. godine, a uzimaju u obzir trendove naplate neizravnih poreza, te tekuće vladine politike u oblasti neizravnog oporezivanja (*baseline scenario*).

1.1. Projekcije makroekonomskih pokazatelja, DEP, rujna 2020

Projekcije DEP-a za srednjoročno vremensko razdoblje glavno uporište imaju u projekcijama međunarodnih institucija, a zasnovane su na pretpostavci poboljšanja epidemiološke situacije, što bi stabiliziralo ekonomske prilike u zemlji i inozemstvu u narednom razdoblju.

Tabela 1. Projekcija rasta BDP-a

Projektirana stopa rasta BDP-a	zvanični podaci		projekcija			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nominalni rast	5,1	4,3	-3,1	3,6	4,7	4,6
Realni rast	3,2	2,4	-3,0	2,5	3,1	3,4

Izvor: DEP, rujna 2020

1.1.1. Projekcije za 2020. godinu

Prema zvaničnim podacima Agencije za statistiku BiH u 2019. godini je došlo do usporavanja ekonomskog rasta na 2,4% u realnom smislu (Tabela 1. Projekcije rasta BDP-a). U DEP-ovom dokumentu iz rujna 2020. je navedeno da je usporavanje ekonomskog rasta u Bosni i Hercegovini u 2019. godini u velikoj mjeri bilo posljedica usporavanja gospodarske aktivnosti u međunarodnom ekonomskom okruženju, odnosno slabljenja ekonomskog rasta u pojedinim zemljama EU kao što su Njemačka i Italija. Početak 2020. godine karakterizira dodatno usložnjavanje međunarodnih ekonomskih prilika i pojava virusa korona što će, prema DEP-u, imati veoma negativne implikacije na gospodarska kretanja u svijetu, regionu i u konačnici u samoj BiH. U takvim okolnostima, DEP projektira nominalni pad BDP-a od 3,1% u 2020. godini, dok bi stopa realnog pada BDP-a trebala iznositi 3,0%.

1.1.2. Projekcije za razdoblje 2021-2023

U DEP-ovom dokumentu se navodi da preduvjet realizacije njihovih projekcija u srednjoročnom razdoblju predstavlja prevazilaženje novonastalih okolnosti u što kraćem roku, poboljšanje međunarodnog ekonomskog okruženja kao i implementacija kako interventnih tako i strukturnih reformi u zemlji. Pod pretpostavkom ostvarenja navedenih okolnosti u DEP-u prognoziraju nominalne stope rasta BDP-a od 3,6%, 4,7% i 4,6% za 2021., 2022. i 2023. godinu, respektivno (stope realnog rasta 2,5%, 3,1%, i 3,4%, respektivno).

1.2. Tekuće politike u oblasti neizravnog oporezivanja

Obveze i sustav plaćanja PDV-a reguliraju se Zakonom o porezu na dodanu vrijednost ("Službeni glasnik BiH", br. 9/05, 35/05, 100/08 i 33/17).

Politika trošarina regulirana je Zakonom o trošarinama u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 49/09, 49/14, 60/14 i 91/17). Politika trošarina na duhan u 2020. godini utvrđena je

Zakonom o trošarinama i Odlukom¹ Upravnog odbora UNO. Budući da je zakonski plafon ukupne trošarine na cigarete od 176 KM/1000 cigareta dostignut za sve cjenovne kategorije cigareta u 2019. godini okončana je harmonizacija sa standardima EU u sferi oporezivanja cigareta², dok se na oporezivanje rezanog duhana primjenjuje politika prema izmjenama Zakona iz 2014. godine.³

Zakonom⁴ o carinskoj politici u Bosni i Hercegovini uređuju se osnovni elementi carinske politike, te opća pravila i postupci koji se primjenjuju na robu koja se unosi i iznosi iz carinskog područja Bosne i Hercegovine. Fazni proces liberalizacije vanjske trgovine BiH prikazan je na Grafikonu 1.

Grafikon 1. Faze liberalizacije vanjske trgovine BiH

	CEFTA	EU, SSP			carinsko evidentir.				EFTA		EU, adapt. SSP
2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017

Izvor: Antić, D. „Liberalizacija vanjske trgovine BiH (2007-2017): implikacije i komparativna analiza“, OMA Bilten 152/153, ožujak/travanj 2018, www.oma.uino.gov.ba.

1.3. Trendovi naplate neizravnih poreza

Prikupljeni prihodi od neizravnih poreza pokazuju dugoročni trend rasta. Izuzeci su bili „krizna“ 2009. godina kada je ostvaren snažan pad prihoda od 9,9%, te stagnacija i blaži pad prihoda u 2012. i 2013. godini, respektivno. U svim ostalim godinama zabilježen je rast prikupljenih prihoda na JR UNO (Grafikon 2). U 2006. godini je prikupljeno 4,12 mlrd KM neto prihoda od neizravnih poreza na JR UNO, a u 2019. godini je iznos neto naplaćenih prihoda uvećan za čak 58,7% (6,54 mlrd KM) u odnosu na 2006. godinu. Treba napomenuti da ovi iznosi ne uključuju zaostale uplate neizravnih poreza na račune entiteta, koji su u početnim godinama nakon uvođenja PDV-a bili značajniji.

Udio neizravnih poreza sa JR UNO u BDP-u je varirao proteklih godina (Tabela 2). Nakon pada ovog udjela sa 18,7% u 2008. godini na 17,0% u kriznoj 2009. godini, od 2010. godine se kreće u rasponu između 17,3% (2013) i 18,5% (2011). U 2019. godini je iznosio 18,3%. Udio neizravnih poreza sa JR UNO u ukupnoj potrošnji je također varirao, a od 2014. godine pokazuje neprekidni trend rasta. U 2019. godini je iznosio 19,5%

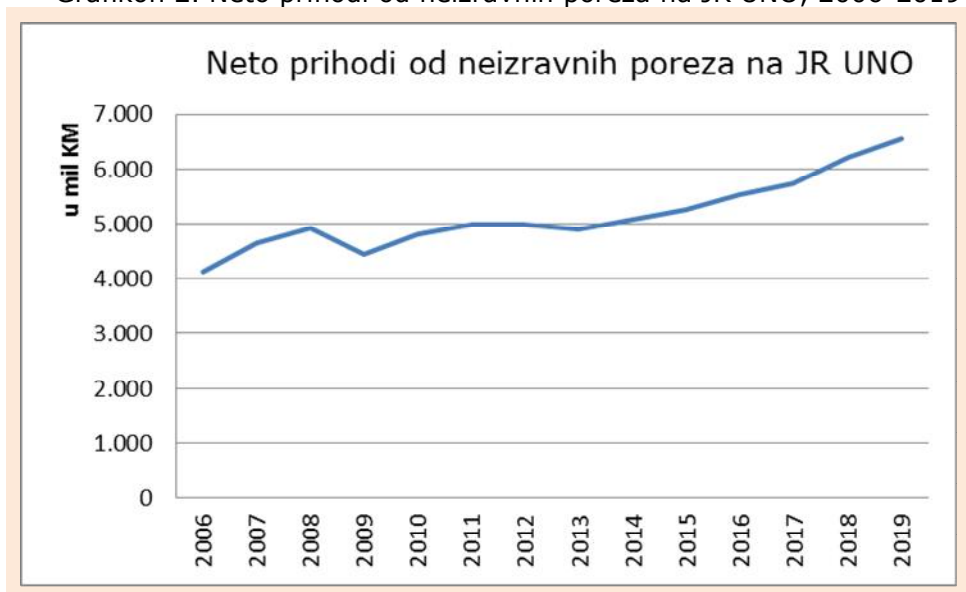
¹ Odluka o utvrđivanju specifične i minimalne trošarine na cigarete i iznos trošarine na duhan za pušenje za 2020. godinu (Službeni glasnik BiH br. 80/19).

² Treba napomenuti da se u parlamentarnoj proceduri nalaze izmjene Zakona o trošarinama, koje je Upravni odbor UNO usvojio u 2018. godini, a koje podrazumijevaju uvođenje trogodišnjeg moratorija na povećanje specifične trošarine na cigarete, počevši od 2019. U međuvremenu su usvojene Odluke o utvrđivanju specifične i minimalne trošarine na cigarete i iznosa trošarine na duhan za pušenje za 2019. i 2020. godinu prema važećem Zakonu. S obzirom da su dostignuti EU standardi u oporezivanju cigareta u 2019. godini navedene izmjene Zakona o trošarinama nisu više aktualne, te se očekuju određeni pravni koraci u skladu s time.

³ Nova politika je u primjeni od 01.08.2014. (Izmjene Zakona o trošarinama u BiH „Službeni glasnik BiH“ br. 49/14)

⁴ Novi Zakon o carinskoj politici (Službeni glasnik BiH br. 58/15) primjenjivaće se od 1.7.2021. godine (Službeni glasnik BiH br. 21/20), a do tog datuma se primjenjuje stari Zakon o carinskoj politici (Službeni glasnik BiH br. 57/04, 51/06, 93/08, 54/10 i 76/11). Izuzetak je član 207. novog Zakona koji se primjenjuje od 25.04.2018.g.

Grafikon 2. Neto prihodi od neizravnih poreza na JR UNO, 2006-2019

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Tabela 2. Udio prihoda od neizravnih poreza sa JR UNO u BDP-u i ukupnoj potrošnji

(u %)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
BDP	19,5	19,8	18,7	17,0	18,4	18,5	18,0	17,3	17,8	17,6	17,8	17,6	18,2	18,3
C	18,4	19,2	17,9	16,5	17,6	17,7	17,4	16,9	17,3	17,8	18,4	18,6	19,4	19,5

Izvor: Kalkulacija na osnovu podataka UNO i BHAS⁵

1.3.1. Naplata u 2019. godini

Pregled neto naplate neizravnih poreza (Grafikon 2) pokazuje da je u 2019. naplaćen rekordni iznos prihoda od neizravnih poreza od osnutka UNO u iznosu od 6.541,8 mil KM, a stopa rasta je iznosila 5,2%. Pregled kvartalne naplate⁶ pokazuje da je najviši rast prihoda ostvaren u prvom kvartalu, kada je iznosio čak 7,2%. Potrebno je naglasiti da naplata u siječnju 2019. godine uključuje i efekte izmjene Zakona o trošarinama iz 2018. godine, budući da se povećanje stope putarine primjenjuje od 1.2.2018. godine. Nevedeni efekti su doprinijeli sa 1,4 postotna boda rastu prihoda u prvom kvartalu 2019.g., a sa 0,3 postotna boda ostvarenoj stopi rasta neto naplate na razini cijele 2019. godine. Osim efekata zakonskih izmjena, stopa rasta u prvom kvartalu rezultat je: rasta potrošnje, stabilizacije i rasta potrošnje derivata, te politike duhanskih kompanija koje su snosile dio dodatnog poreznog opterećenja (rast specifične trošarine na cigarete i rezani duhan od 1.1.2019.g.) na teret vlastite dobiti. U drugom kvartalu 2019. godine ostvarena je stopa rasta neto naplate od svega 2,3%. Niska stopa rasta prihoda posljedica je snažnog pada prihoda u lipnju, prvenstveno PDV-a. Loša naplata PDV-a u lipnju dijelom je ublažena rastom prihoda od trošarina na duhanske prerađevine, kao rezultat daljeg odlaganja prevaljivanja dodatnog poreznog tereta na maloprodajne cijene, te najave korekcije cijena u srpnju. U trećem kvartalu ponovo je ostvaren snažan rast prihoda od 6,4%, kao rezultat značajnog rasta neto prihoda od PDV-a i trošarina na duhan. Na početku četvrtog kvartala zabilježena je stagnacija prihoda zbog slabije naplate skoro svih vrsta neizravnih poreza. Međutim,

⁵ BDP prema rashodovnom principu, Agencija za statistiku BiH, rujan 2020.

⁶ Usporedba određenog kvartala iz 2019. sa odgovarajućim kvartalom iz 2018. godine (YoY growth)

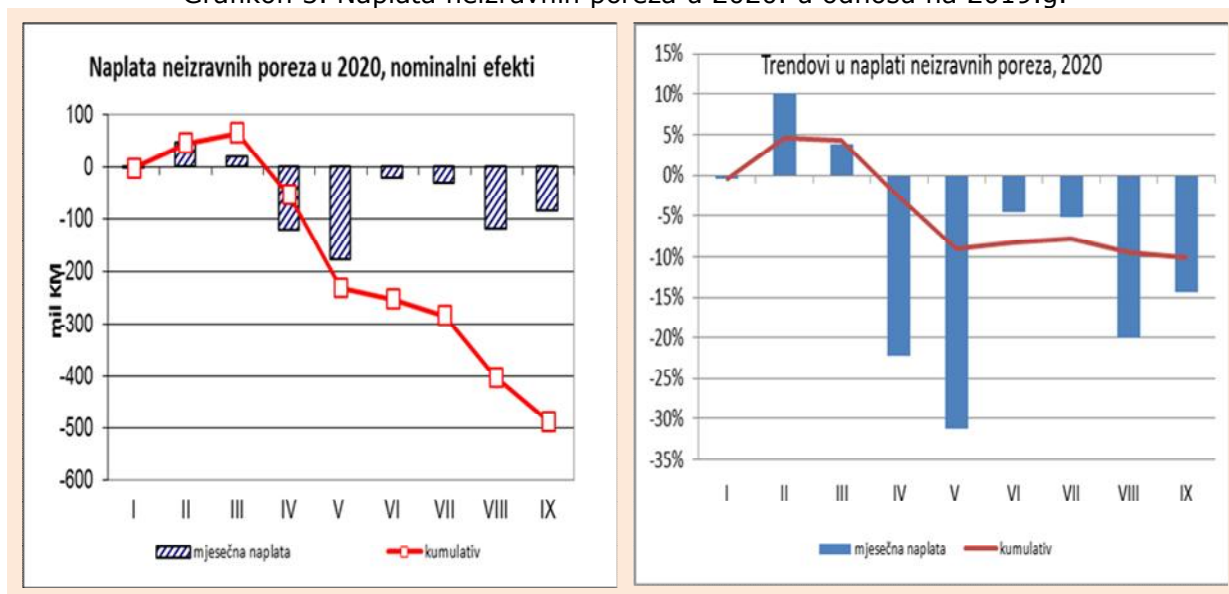
snažna naplata skoro svih kategorija prihoda u prosincu donijela je visoke efekte i rast od 4,8% na razini kvartala.⁷

1.3.2. Naplata u razdoblju siječanj – rujan 2020.g.

Ukupna naplata

Prema preliminarnom izvještaju o gotovinskom toku UNO je u rujnu 2020. naplatila 623,5 mil KM bruto prihoda od neizravnih poreza, odnosno 54,3 mil KM manje nego u istom mjesecu 2019. Negativni efekti pada bruto naplate dodatno su pogoršani neočekivano visokim rastom isplata povrata od 30,5%, tako da je u rujnu naplaćeno 14,4% ili 83,7 mil KM neto prihoda manje nego u rujnu 2019. Veliki pad naplate neizravnih poreza rujnu pogoršao je ukupan deficit prihoda (Grafikon 3, prikaz lijevo). Na razini devet mjeseci 2020. bruto naplata je manja za 609,8 mil KM, dok su povrati manji za 123,2 mil KM. Zbog smanjenja povrata pad kumulativne neto naplate je značajno manji u odnosu na pad bruto naplate i iznosi 486,6 mil KM, što predstavlja pad od 10% (Grafikon 3, prikaz desno).

Grafikon 3. Naplata neizravnih poreza u 2020. u odnosu na 2019.g.

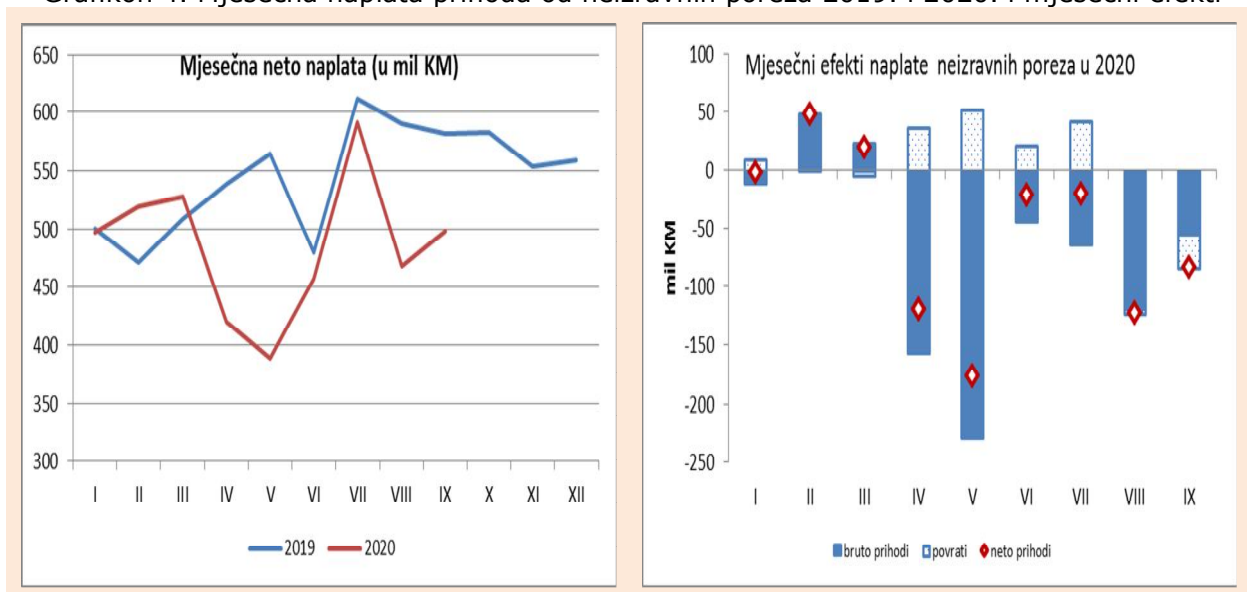

Izvor: Uprava za neizravno opreživanje BiH, izračun OMA

Pregled nominalne mjesečne neto naplate u 2020. pokazuje razmjere djelovanja pandemije koronavirusa na naplatu neizravnih poreza (Grafikon 4, prikaz lijevo). Može se uočiti veliki pad prihoda u travnju i svibnju, te znatno poboljšanje u lipnju i srpnju, koje je bilo kratkog daha, jer je u posljednja dva mjeseca došlo do velikog pogoršanja naplate.

⁷ Opširnije o naplati u 2019. godini u Antić, D. „Naplata prihoda od neizravnih poreza u 2019. godini“, OMA Bilten 176/177, ožujak/travanj 2020, www.oma.uino.gov.ba.

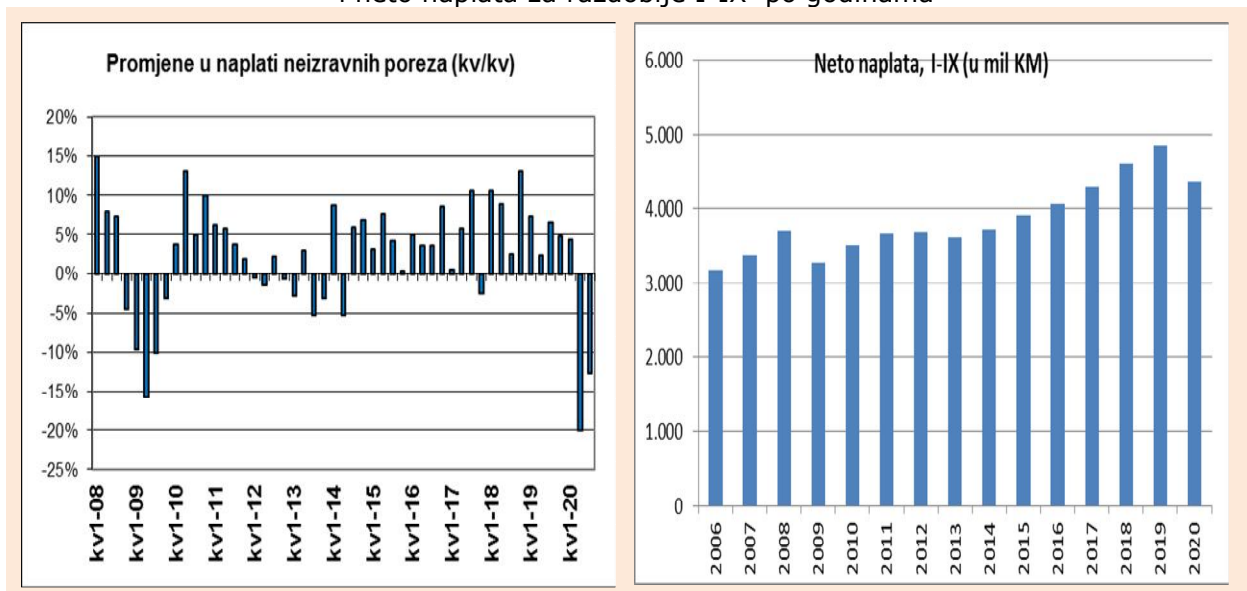
Grafikon 4. Mjesečna naplata prihoda od neizravnih poreza 2019. i 2020. i mjesečni efekti

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Pregled naplate prihoda po mjesecima ukazuje na divergentne trendove uzrokovne pojavom virusa korona (Grafikon 4, prikaz desno). U prva tri mjeseca zabilježen je rast bruto prihoda i minimalne oscilacije kod isplata povrata, da bi, nakon zatvaranja granica i ekonomije, bio ostvaren snažan pad bruto naplate, koji je manjim dijelom ublažen smanjenjem isplata povrata. Određeno poboljšanje u lipnju i srpnju anulirano je padom bruto naplate u posljednja dva mjeseca i povećanim isplatom povrata u rujnu.

Grafikon 5. Promjene u naplati neizravnih poreza (kv/kv) i neto naplata za razdoblje I-IX po godinama

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

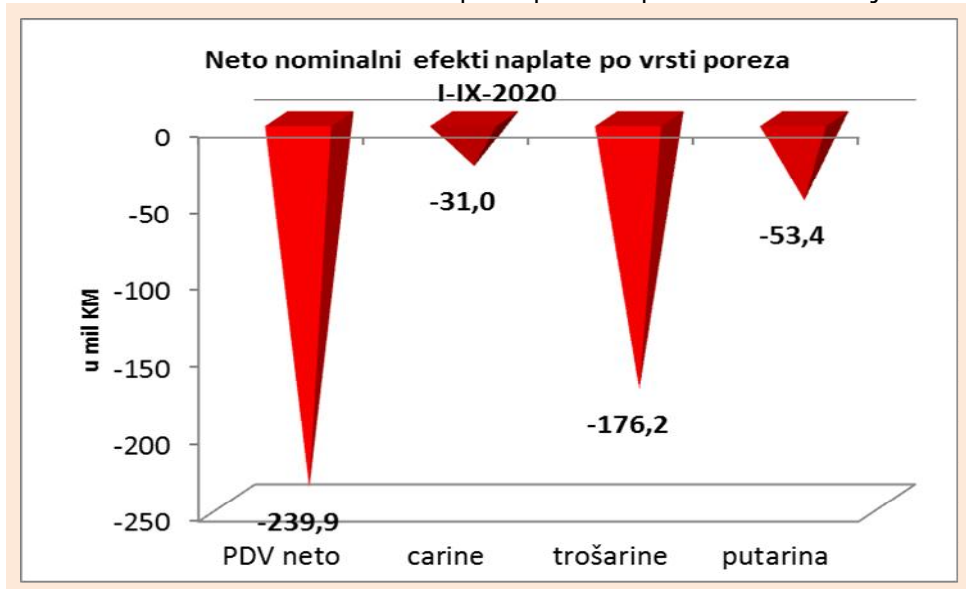
Budući da se koronavirus pojavio u BiH početkom ožujka, a značajnije restriktivne mjere vlasti BiH su uvele koncem ožujka, u prvom kvartalu ostvaren je rast prihoda od neizravnih poreza od 4,4%.

Uvođenje restriktivnih mjera na granicama, zatvaranje određenih djelatnosti, ograničavanje kretanja stanovništva donijeli su pad uvoza i potrošnje, pogotovo zbog nemogućnosti dolaska nerezidenata (dijaspore, turista, u tranzitu, prekogranične potrošnje), što je rezultiralo padom neto naplate u drugom kvartalu od 20,1%, a u trećem od 12,7% (Grafikon 5, prikaz lijevo). U cjelini, veličinu razmjere utjecaja koronavirusa na naplatu neizravnih poreza pokazuje činjenica da je neto naplata u razdoblju siječanj – rujna 2020. bila na razini naplate u istom razdoblju 2017. godine (Grafikon 5, prikaz desno).

Trendovi po vrstama prihoda

U rujnu 2020. zabilježen je pad prihoda kod svih glavnih vrsta neizravnih poreza. Izraženo u nominalnim veličinama u razdoblju siječanj – rujna 2020. najveći pad prihoda zabilježen je kod PDV-a (-239,9 mil KM), trošarina (-176,2 mil KM), te na prihodima od carina (-31,0 mil KM) i putarina (-53,4 mil KM) - Grafikon 6. Potrebno je naglasiti da se indikatori kretanja prihoda po vrstama mogu izmijeniti nakon konačnog usklađivanja trenutno cca 30 mil KM neusklađenih prihoda.

Grafikon 6. Neto nominalni efekti naplate po vrsti poreza za razdoblje I-IX 2020

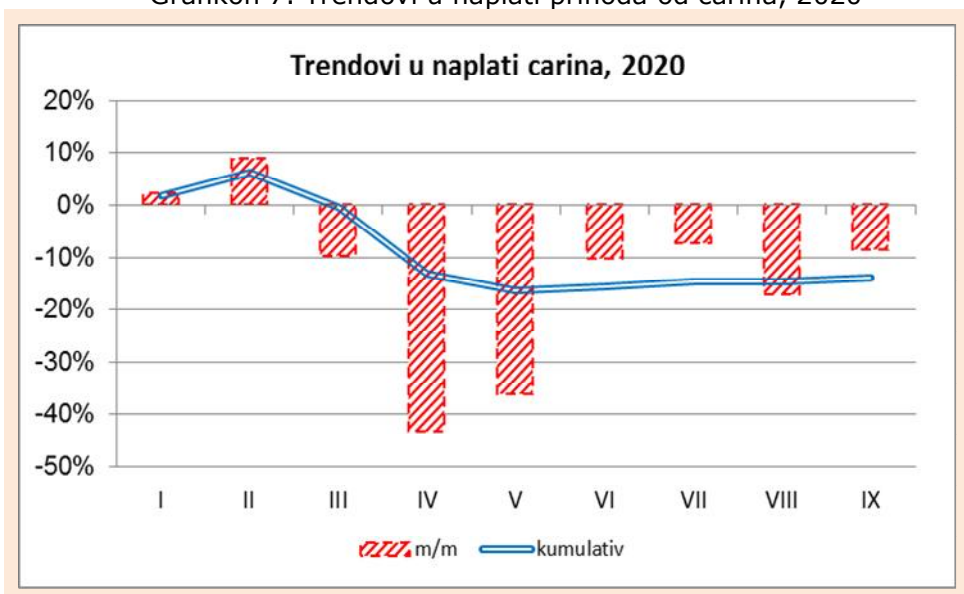

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Carine

Izbijanjem pandemije koronavirusa prva reakcija država je bila zatvaranje granica i uvođenje karantena, što je imalo za posljedicu otežavanje kretanja osoba i transporta dobara iz Azije, a poslije i iz EU. Već u ožujku evidentiran je pad prihoda od carina kao posljedica zatvaranja BiH za uvoz iz pandemijom pogođenih zemalja (Kina i ostale azijske zemlje), te otežanog uvoza iz Italije, Njemačke i ostalih europskih zemalja koje su bile pogođene virusom, bilo zbog restrikcija u BiH ili restrikcija u tim zemljama. Kriza u vezi sa uvozom je dosegla svoj maksimum u travnju, a postupno otvaranje granica, prvo prema kineskoj robi, a potom i EU od svibnja donijelo je značajno usporavanje pada uvoza u rujnu, što je rezultiralo manjim postotkom pada prihoda od carina. U rujnu 2020. su prihodi od carina bili manji za 8,6% u odnosu na isti mjesec 2019. (Grafikon 7).

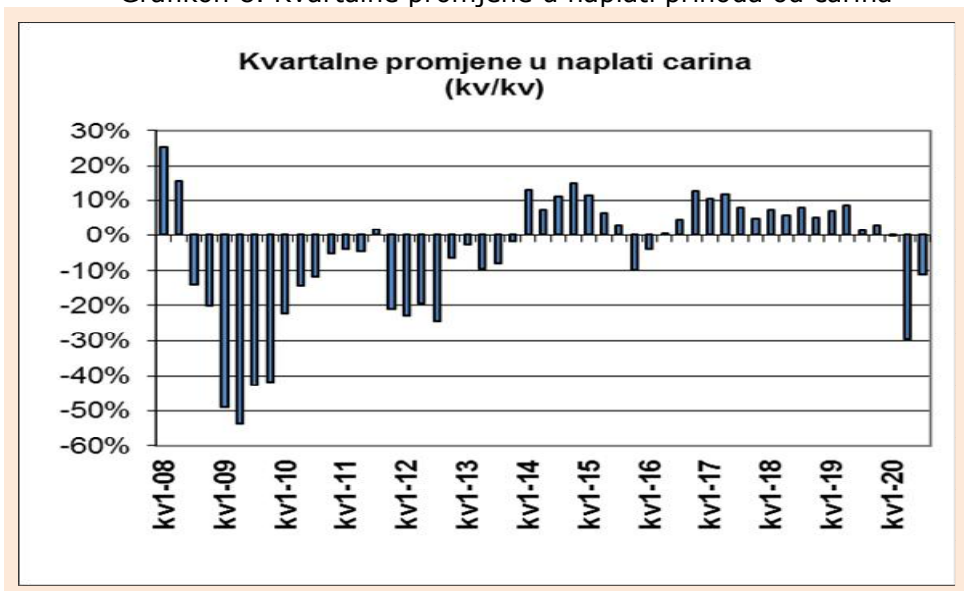
Grafikon 7. Trendovi u naplati prihoda od carina, 2020

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Kvartalna usporedba (Grafikon 8) pokazuje kako je trend pozitivnog rasta prihoda od carina, koji je trajao u kontinuitetu četiri godine, prekinut u drugom kvartalu 2020. U prvom kvartalu, zbog ispoljavanja utjecaja korona virusa na uvoz, naplata prihoda od carina je bila na razini naplate u prvom kvartalu 2019, dok je u drugom kvartalu zabilježen pad od 29,6%. U trećem kvartalu je došlo do određene stabilizacije uvoza, ali na znatno nižoj razini nego u 2019., tako da je ostvaren pad prihoda od carina od 11%. U cjelini, na razini devet mjeseci pad prihoda od carina zbog katastrofalnog drugog kvartala iznosi 14,6%.

Grafikon 8. Kvartalne promjene u naplati prihoda od carina

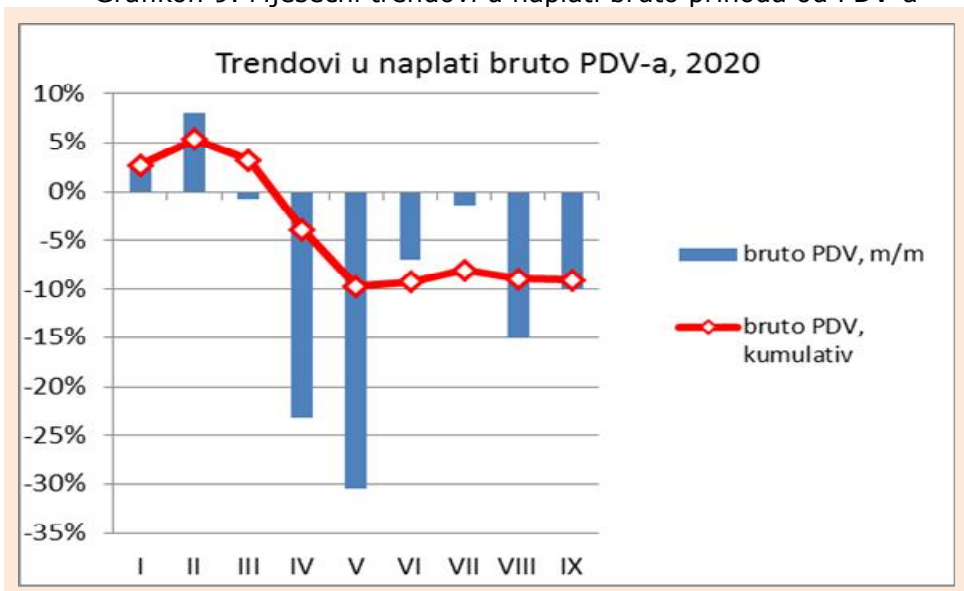

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

PDV

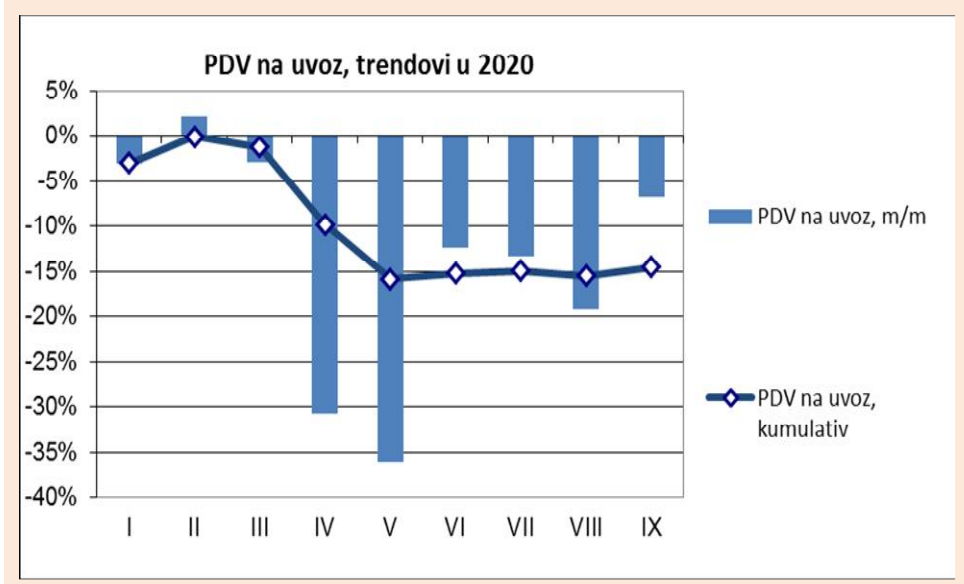
U rujnu 2020. nastavljani su loši trendovi u naplati bruto PDV-a iz prethodnog mjeseca. Naplaćeno je 10% manje prihoda u odnosu na isti mjesec 2019., što je stopu pada ukupnog bruto PDV-a stabiliziralo na -9,1% (Grafikon 9). Nakon konačnog usklađivanja prihoda može se očekivati i manji pad, s obzirom da se značajan dio neusklađenih prihoda odnosi na PDV.

Grafikon 9. Mjesečni trendovi u naplati bruto prihoda od PDV-a

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Grafikon 10. Mjesečni trendovi u naplati prihoda od PDV-a na uvoz, 2020

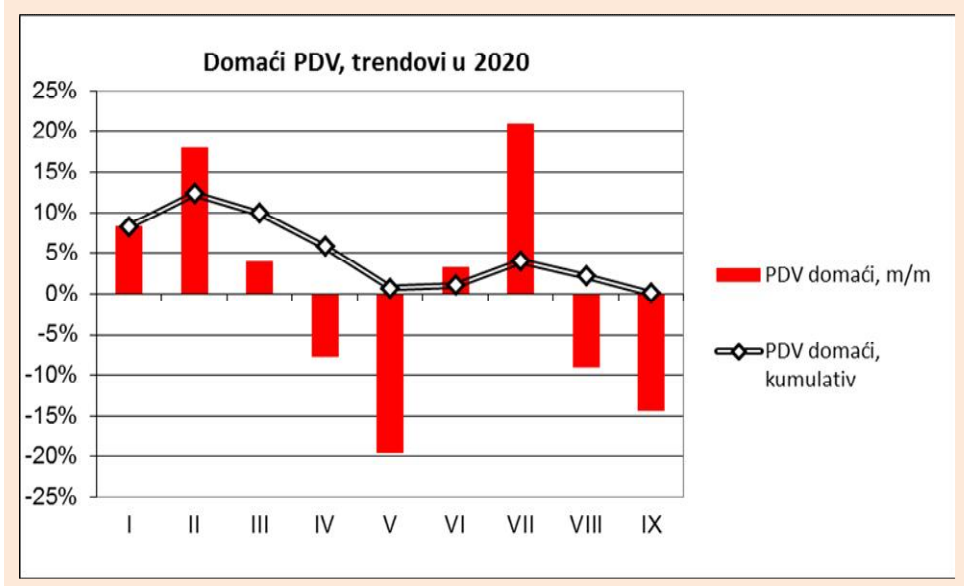
Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Kretanje kumulativa komponenti bruto PDV-a pokazuje da pogoršani trendovi u naplati PDV-a na uvoz determiniraju trendove ukupne bruto naplate. Nakon visokih mjesečnih stopa pada naplate PDV-a na uvoz, koja je u svibnju premašila -35%, u rujnu je zabilježen najniži pad PDV-a na uvoz u proteklih šest mjeseci od -6,8%. Umjereno poboljšanje u naplati PDV-a na uvoz u rujnu

rezultiralo je stabilizacijom stope pada PDV-a na uvoz, koja je na razini devet mjeseci iznosila -14,2% odnosu na isto razdoblje 2019 (Grafikon 10).

S druge strane, u rujnu je zabilježen pad domaćeg PDV-a od 14,4%, što predstavlja drugi po redu mjesec po padu naplate od izbijanja pandemije. Ipak, kumulativna stopa rasta domaćeg PDV-a je, zahvaljujući visokom rastu u prvom kvartalu i mjesecu srpnju, ostala u zoni pozitivnog rasta sa stopom od 0,1% (Grafikon 11). Nakon usklađivanja neusklađenih prihoda realno je očekivati i višu pozitivnu stopu rasta kumulativa domaćeg PDV-a.

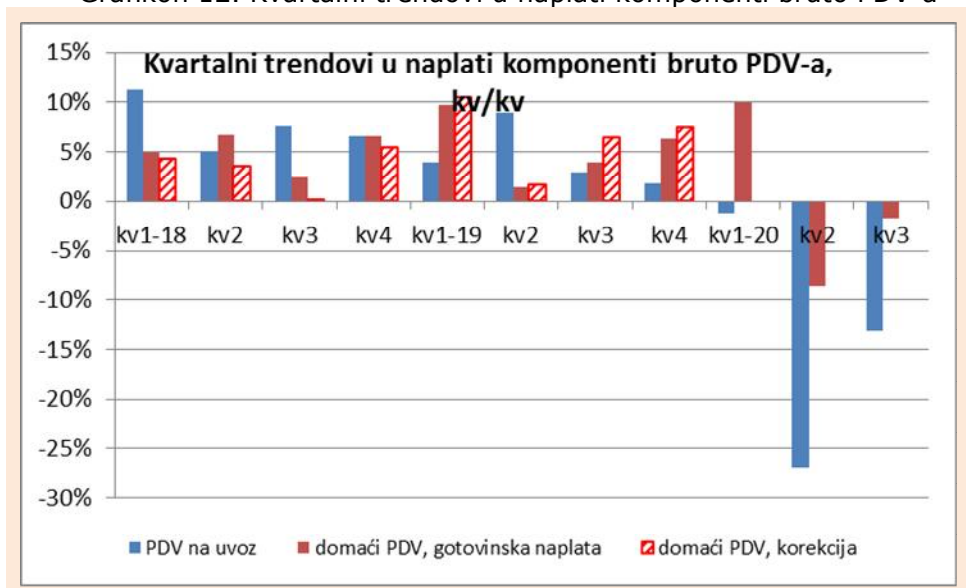
Grafikon 11. Mjesečni trendovi u naplati prihoda od domaćeg PDV-a, 2020

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Kvartalni trendovi u boljoj mjeri oslikavaju razmjere utjecaja koronavirusa na naplatu PDV-a (Grafikon 12). U prvom kvartalu je domaći PDV rastao po stopi od 9,9%, dok je PDV-e na uvoz bio u zoni negativnog rasta od -1,2%. U analizi komponenti bruto PDV-a vidi se snažan pad naplate PDV-a na uvoz u drugom kvartalu 2020. od 26,9%, a domaćeg PDV-a od 8,6%. U trećem kvartalu može se uočiti određeno poboljšanje trendova, premda su i dalje visoke dubioze. PDV na uvoz je manji za 13,2%, a domaći PDV za 1,7% u odnosu na treći kvartal 2019.

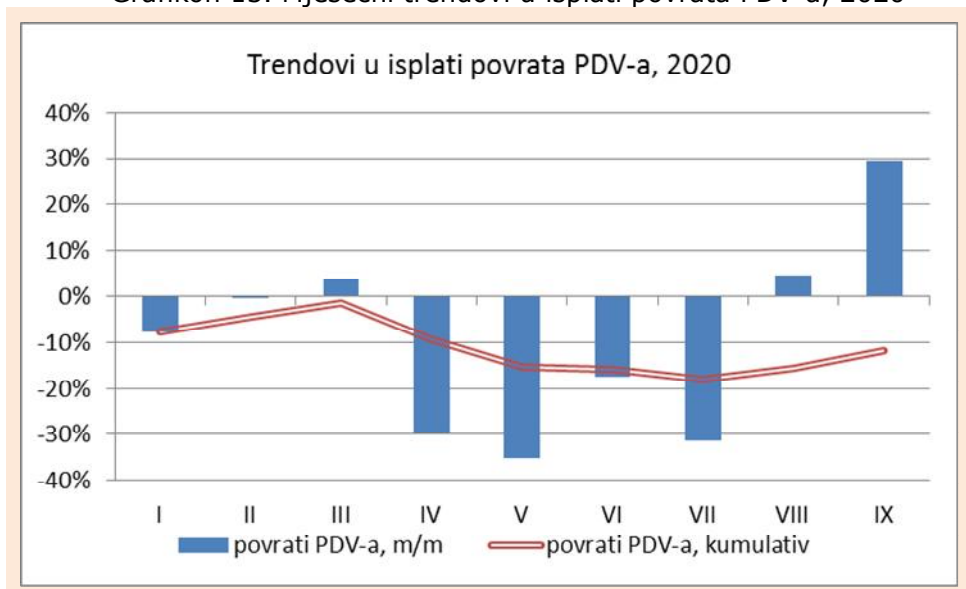
Grafikon 12. Kvartalni trendovi u naplati komponenti bruto PDV-a

Napomena: Korekcije na domaćem PDV-u, iskazane za 2018. i 2019., su u vezi sa kompenzacijom plaćanja obveza za trošarinu na domaće derivate nafte iz PDV kredita tijekom 2018.godine
 Izvor: Uprava za neizravno opreživanje BiH, izračun OMA

U posljednja dva mjeseca registrirano je povećanje povrata PDV-a, što je bilo neočekivano s obzirom da glavni faktori rasta povrata, izvoz i uvoz, bilježe veliki pad od izbijanja pandemije. U rujnu su isplate povrata bile veće za 29,6% u odnosu na isti mjesec 2019., što je posljedica, dijelom, isplata povrata po osnovu domaćih investicija u 2020.godine, te, dijelom, posljedica niske osnovice iz 2019. Rast povrata u posljednja dva mjeseca smanjio je ukupan pad povrata u razdoblju siječanj-rujan 2020. godine na -11,7% (Grafikon 13).

Grafikon 13. Mjesečni trendovi u isplati povrata PDV-a, 2020

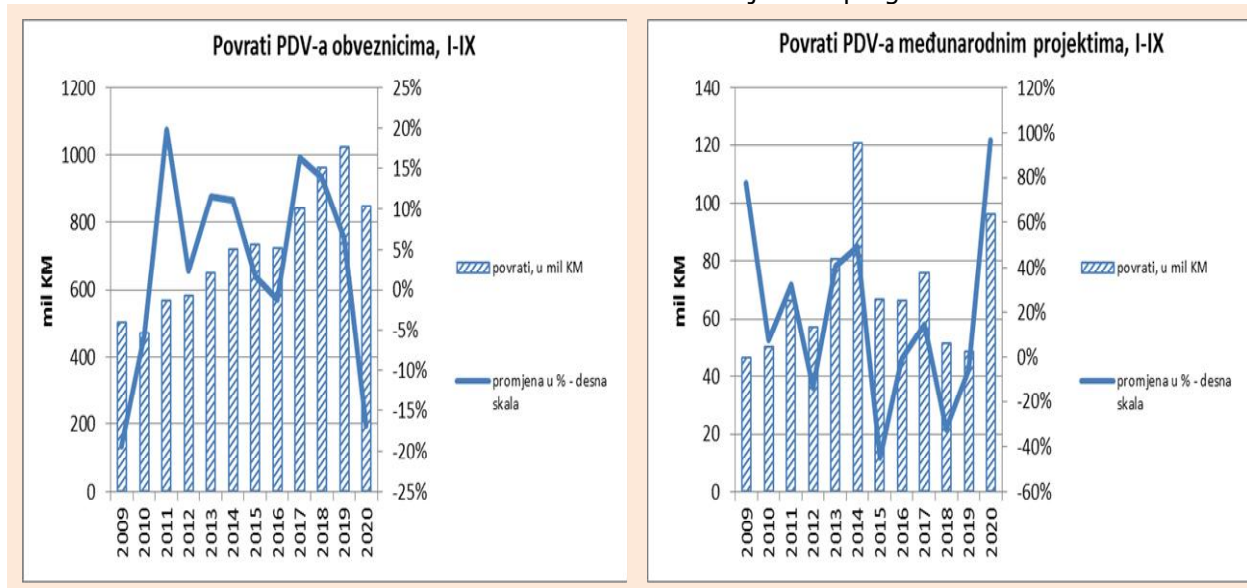

Izvor: Uprava za neizravno opreživanje BiH, izračun OMA

Struktura povrata pokazuje da su isplate povrata obveznicima za devet mjeseci 2020. bile manje za 172,3 mil KM, odnosno za 16,9% (Grafikon 14, prikaz lijevo). S druge strane, isplate povrata

po osnovu međunarodnih projekata su imale ekspanziju. Isplaćeno je 47,2 mil KM više nego u istom razdoblju 2019, što predstavlja rast od 96,8%. (Grafikon 14, prikaz desno).

Grafikon 14. Povrati PDV-a za razdoblje I-IX po godinama

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Budući da je zbog pandemije došlo do zastoja ili usporavanja investicija financiranih međunarodnim projektima može se pretpostaviti da se radi o isplati PDV-a na međunarodne projekte iz 2019.godine, te da je zbog toga došlo do prelijevanja prihoda između dvije fiskalne godine. PDV-a na investicije koje su financirane iz međunarodnih projekata uplaćen je 2019.godine, povećavajući stopu rasta PDV-a u toj godini, dok su povrati PDV-a realizirani 2020. smanjujući stopu rasta PDV-a u 2020. Efekat prelijevanja povrata iznosi 0,2 postotna boda pada neto PDV-a u 2020. godini.

Indikator poboljšanja u isplatama povrata jeste i smanjenje udjela povrata u bruto naplati PDV-a. Udio isplaćenih povrata u razdoblju siječanj-rujan 2020. u bruto naplati PDV-a u istom razdoblju iznosio je 5,9%, što je za 0,8 postotnih bodova manje od udjela povrata u bruto PDV-u u istom razdoblju 2019. I kvartalni pregled isplata povrata pokazuje veliki pad isplata u drugom kvartalu od 27,9%, dok su u prvom i trećem kvartalu 2020. povrati bili manji za 1,5% i 2,6% u odnosu na referentni kvartal 2019.godine.

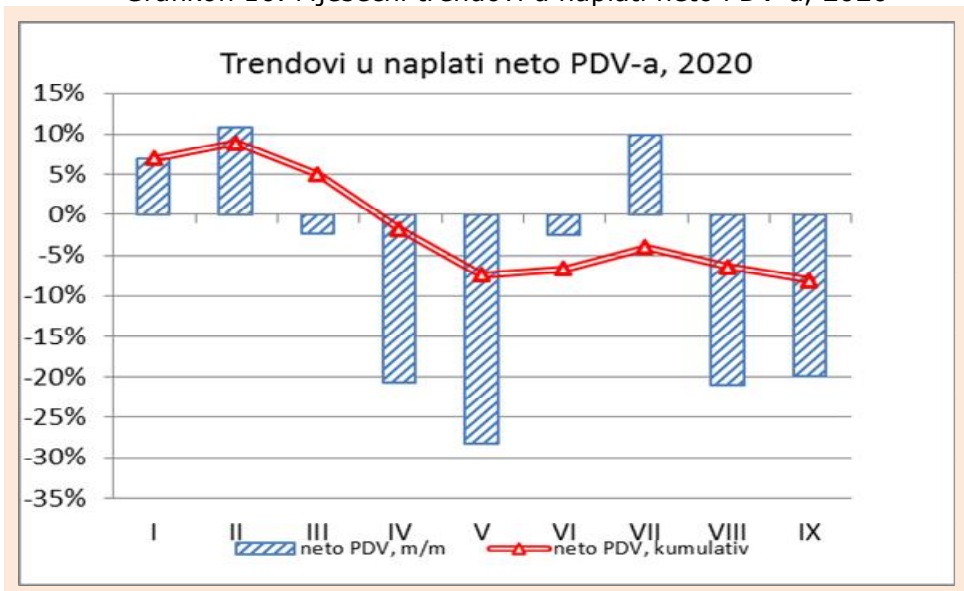
Grafikon 15. Kvartalne promjene u isplata povrata PDV-a

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Zbog snažnog rasta isplata povrata, uz pad bruto naplate, pad neto PDV-a je u rujnu iznosio 20%, što je pogoršalo kumulativne trendove, te je na razini devet mjeseci ostvaren pad od 8,1% (Grafikon 16).

Grafikon 16. Mjesečni trendovi u naplati neto PDV-a, 2020

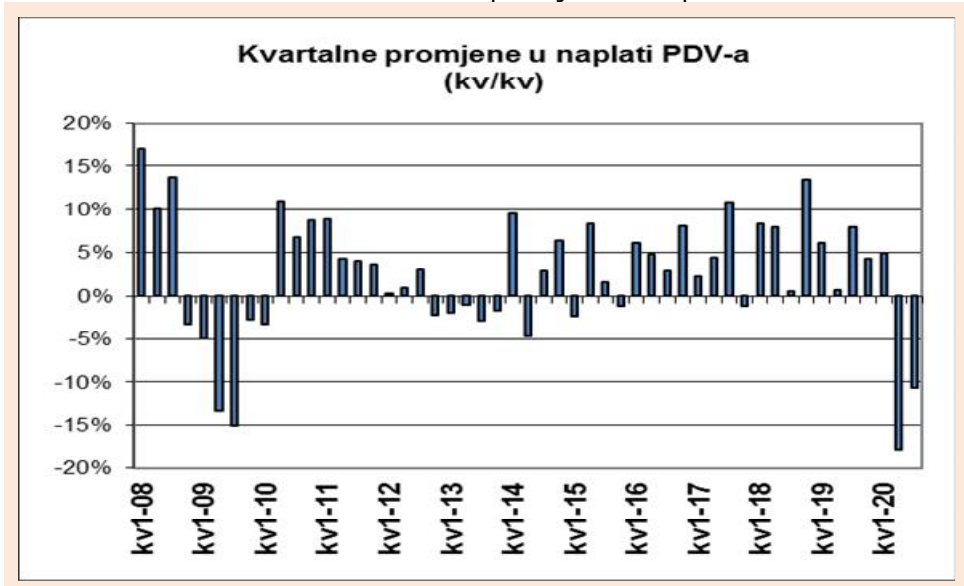

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Pregled kvartalnih trendova ukazuje na efekte djelovanja koronavirusa na potrošnju u BiH. U prvom kvartalu 2020. naplata PDV-a je bila veća za 4,4% u odnosu na naplatu u istom kvartalu 2019. U drugom kvartalu 2020., kada su bile na snazi restriktivne mjere u vezi kretanja stanovništva i rada maloprodajnih objekata, zabilježen je pad od 17,8%. Ni relaksiranje mjera u

trećem kvartalu nije donijelo značajnije poboljšanje, jer su bile na snazi restrikcije za nerezidente, tako da je ostvaren pad naplate neto PDV-a od 10,7% (Grafikon 17).

Grafikon 17. Kvartalne promjene u naplati PDV-a

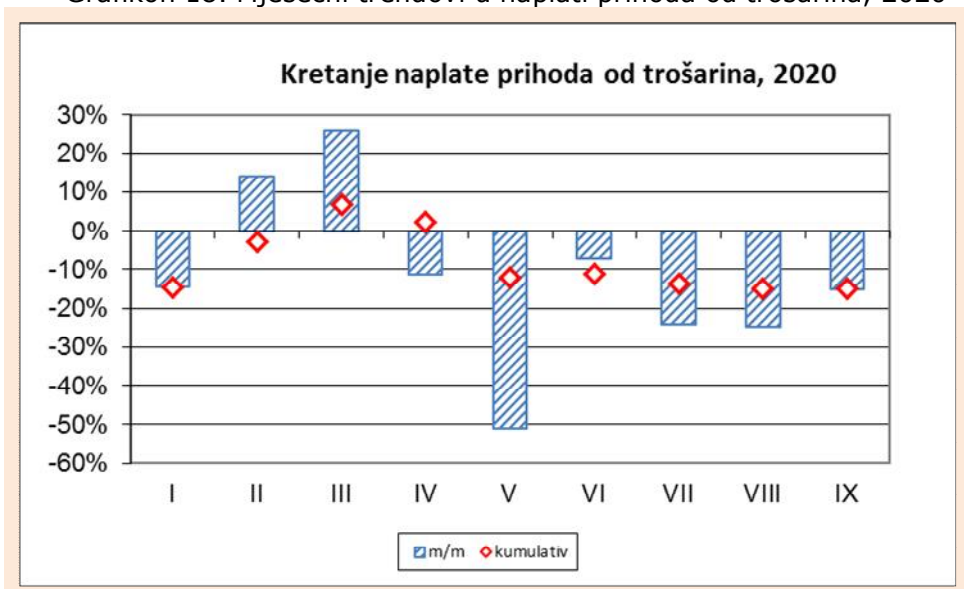

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Trošarine

U rujnu se nastavljaju negativni trendovi u naplati trošarina. Zabilježen je pad prihoda od 15,2%, što je zadržalo stopu rasta ukupne naplate trošarina na istoj razini kao i u prethodnih nekoliko mjeseci, oko -15% (Grafikon 18).

Grafikon 18. Mjesečni trendovi u naplati prihoda od trošarina, 2020

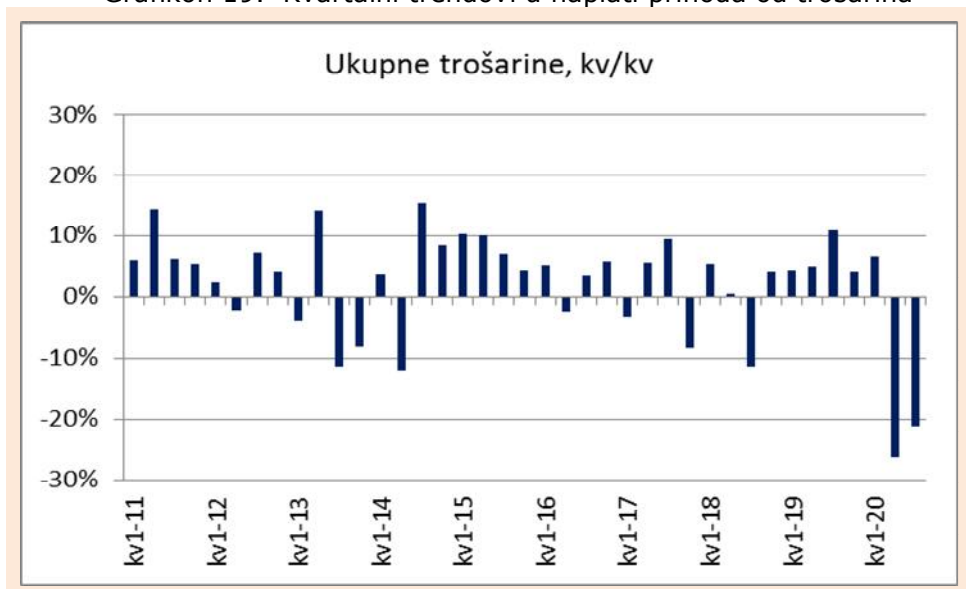

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

U rujnu je zabilježen rast prihoda od trošarine samo kod trošarina na alkohol i alkoholna pića. Veliki pad u naplati je ostvaren u naplati trošarina na domaći duhan, kavu i bezalkoholna pića.

Analiza kvartalne naplate prihoda od trošarina pokazuje rast u prvom kvartalu 2020. od 6,7%, a potom, po izbijanju pandemije snažan pad u drugom i trećem kvartalu 2020. od 27,3% i 21,7%, respektivno (Grafikon 19).

Grafikon 19. Kvartalni trendovi u naplati prihoda od trošarina

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

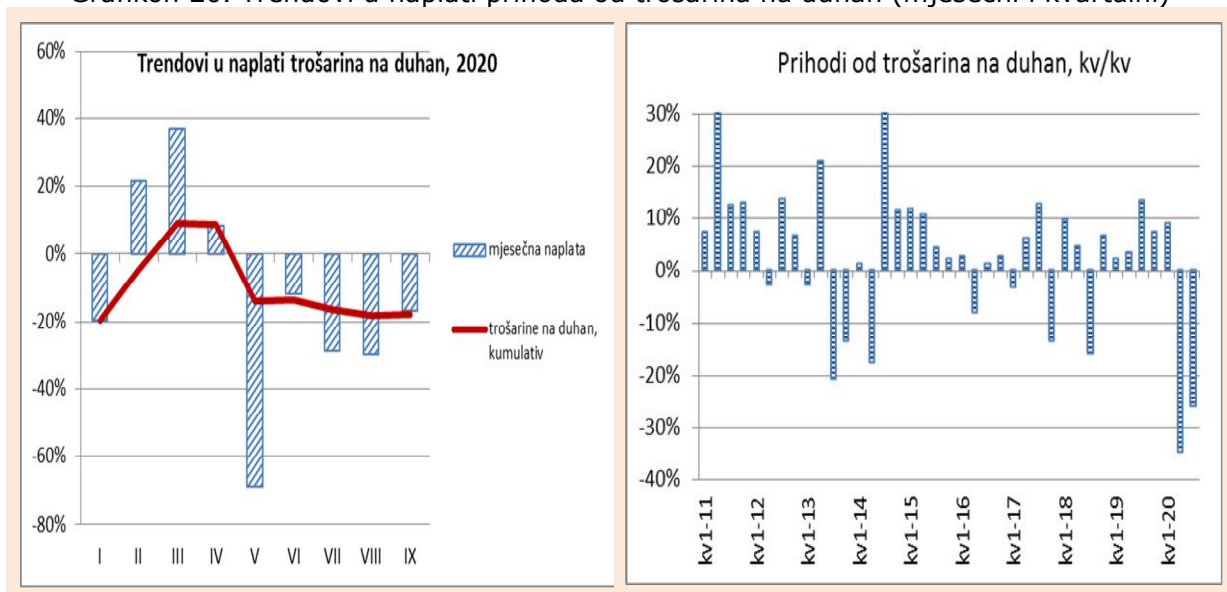
Nakon lošije naplate u siječnju, u naredna tri mjeseca su ostvarene visoke mjesečne stope rasta naplate trošarina na duhan (Grafikon 20, prikaz lijevo), i pored izbijanja pandemije i primjene restriktivnih mjera koje su ograničile ulazak nerezidenata i kretanje stanovništva unutar BiH. Međutim, treba imati u vidu da je naplata trošarina zbog plaćanja *ex ante*, pri prezimanju trošarinskih markica, ovisna o percepciji velikih duhanskih kompanija u vezi buduće potrošnje duhanskih prerađevina u BiH, a ne o stvarnoj potrošnji. Zahvaljujući rastu naplate trošarina u prvom kvartalu 2020. ostvaren je rast prihoda od 9%, dok je enorman pad naplaćenih trošarina u svibnju donio pad u drugom kvartalu od 13,7% (Grafikon 20, prikaz, desno). Očekivanja o rastu potrošnje u ljetnom razdoblju nakon relaksiranja mjera koje su vlasti poduzele kako bi zaustavile širenje koronavirusa nisu se obistinila, jer su određene restrikcije u pogledu ulaska nerezidenata u BiH ostale na snazi do jeseni, dok su članice EU i ostale zemlje držale cijelo vrijeme BiH na crvenoj listi i na taj način odvrćale svoje građane i BH dijasporu od dolaska u BiH. Posljedice primijenjenih mjera su bile katastrofalne za naplatu prihoda od trošarina, jer su duhanske kompanije bile primorane da značajno reduciraju plasman duhanskih prerađevina. Mjesečne stope pada naplate trošarina u trećem kvartalu kretale su se između -17% i -30%, što je na razini kvartala donijelo pad od 25,8%. Zbog značaja trošarina na duhanske prerađevine u poreznoj strukturi u velikoj mjeri je pogođena ukupna naplata neizravnih poreza⁸. Ukupni deficit u naplati trošarina na duhanske prerađevine za devet mjeseci 2020. iznosi oko 121 mil KM, što predstavlja ¼ deficita ukupnih neto prihoda od neizravnih poreza u tom razdoblju. Pandemija koronavirusa je otkrila ranjivost naplate i veliku njenu ovisnost o eksternoj potrošnji, ne samo trošarina na duhanske prerađevine, već i ukupnih neizravnih poreza (PDV, trošarine na derivate nafte i ostale trošarine).

⁸ Prihodi od trošarina na duhanske prerađevine, zajedno sa pripadajućim PDV-om, u 2019. godini su činili 16% naplaćenih prihoda od neizravnih poreza, što znači da svaka šesta KM naplaćenih prihoda potječe od potrošnje duhanskih prerađevina.

Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba

Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

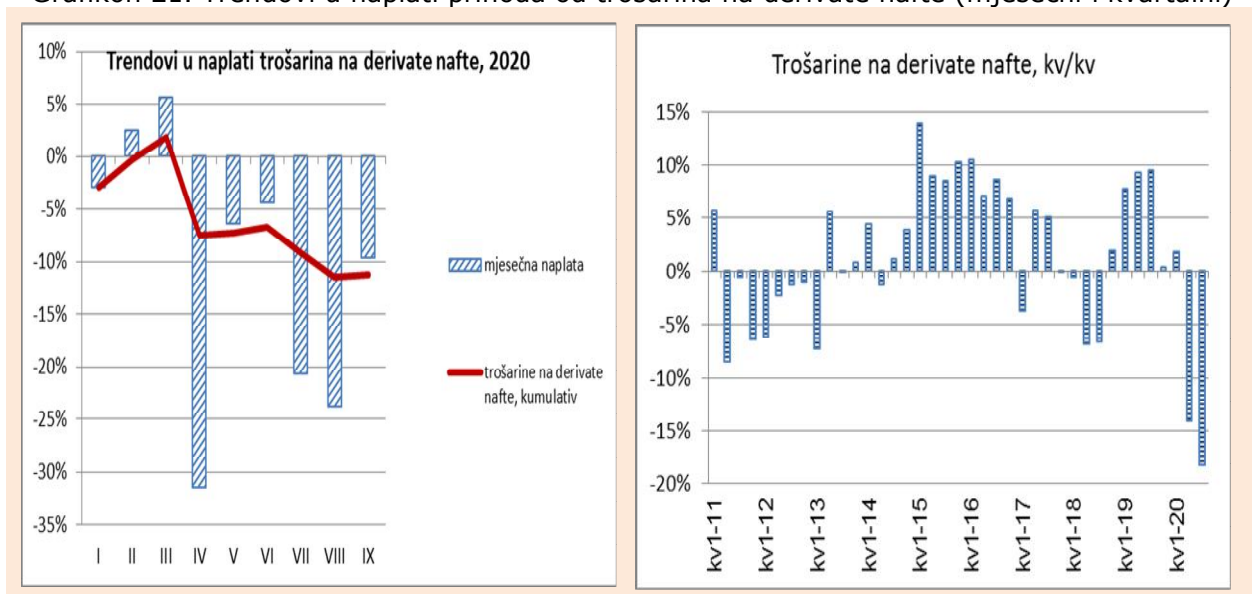
Grafikon 20. Trendovi u naplati prihoda od trošarina na duhan (mjesečni i kvartalni)

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Dinamika naplate trošarina na derivate nafte je drugačija od naplate trošarina na duhanske prerađevine, jer odražava stvarni utjecaj koronavirusa na ekonomiju i potrošnju građana. Maksimalna dubioza je ostvarena u travnju kada većina kompanija nije radila ili je radila u otežanim uvjetima. Od svibnja se situacija postupno popravila, ali to je trajalo samo dva mjeseca, da bi se situacija u srpnju i kolovozu naglo pogoršala (Grafikon 21, prikaz lijevo). U rujnu je zabilježen pad naplate trošarina na derivate nafte od 9,6%, ali rano je reći da li se radi o oporavku naplate prihoda. U cjelini, u prvom kvartalu 2020, ostvaren je rast naplate prihoda od trošarina od 1,8%, dok je u drugom i trećem zabilježen pad od 14,1% i 18,3% (Grafikon 21, prikaz desno).

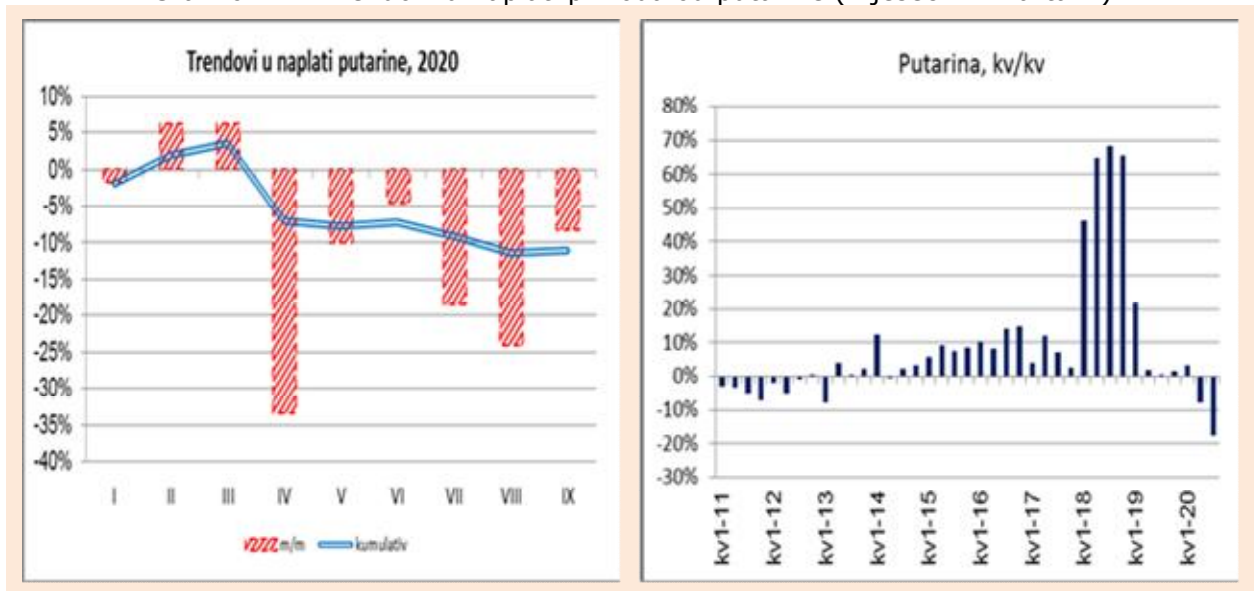
Grafikon 21. Trendovi u naplati prihoda od trošarina na derivate nafte (mjesečni i kvartalni)

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

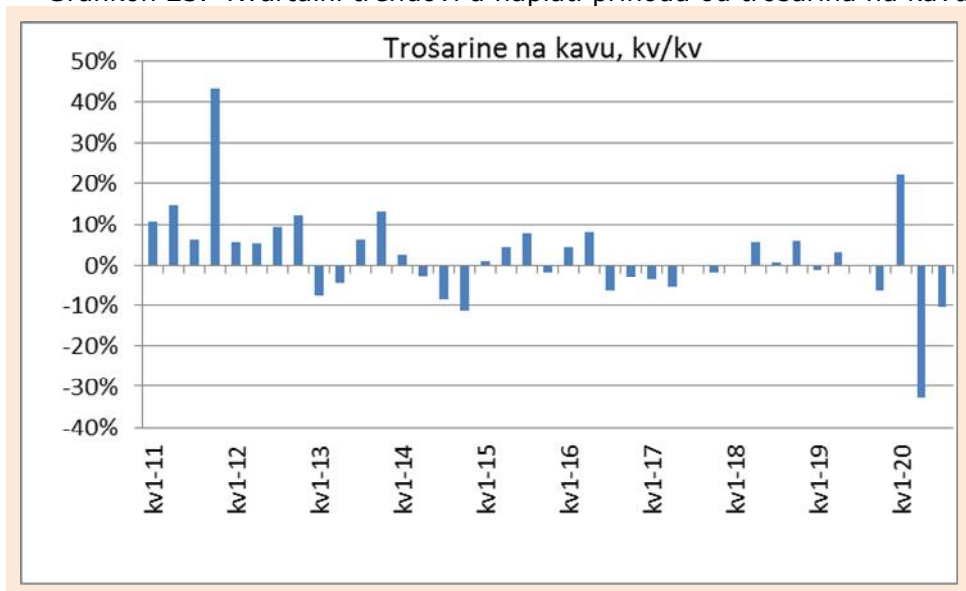
Naplata prihoda od putarine u rujnu pratila je naplatu trošarina na derivate (Grafikon 22, prikaz lijevo). Trendovi u naplati su slični trendovima u naplati trošarina na derivate nafte, a eventualne razlike mogu potjecati od diferenciranog obračuna trošarine s obzirom na vrstu derivata, te od oslobađanja putarine za određene kategorije kompanija (rudnici, željeznice, termoelektrane). U prvom kvartalu je ostvaren rast prihoda od putarine od 3,5%, a u drugom i trećem pad od 16,1% i 17,4% (Grafikon 22, prikaz desno).

Grafikon 22. Trendovi u naplati prihoda od putarine (mjesečni i kvartalni)

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

Grafikon 23. Kvartalni trendovi u naplati prihoda od trošarina na kavu

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

U 2020. nastavljen je trend oscilatornog rasta prihoda od trošarina na kavu, koji nije vezan samo za pojavu virusa korona, već i za stanje na svjetskom tržištu kave i burzama. Nakon visokog rasta

naplate trošarina na kavu u prvom kvartalu od 22,3% u drugom i trećem kvartalu 2020. ostvaren je pad od 32,7% i 10,4% u odnosu na iste kvartale 2019. (Grafikon 23).

Grafikon 24. Kvartalni trendovi u naplati prihoda od trošarina na pivo, alkohol, vino i bezalkoholna pića

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, izračun OMA

U rujnu 2020. nastavljen je pozitivan trend u naplati trošarina na alkohol i alkoholna pića, tako da je na razini devet mjeseci ostvaren rast od 11,5%. Visok pad naplate trošarina na bezalkoholna pića pogoršao je tekuće trendove, tako da je na razini devet mjeseci zabilježen pad od 16,1%.

U rujnu je ostvaren pad i u naplati trošarina na pivo, kako na domaća, tako i na uvozna piva. Na razini devet mjeseci ostvaren je pad u naplati trošarina na pivo od 3,8%, pri čemu je pad trošarina na domaća piva iznosio 5,7%. Međutim, potrebno je imati u vidu da su u siječnju 2019. bili naplaćeni stari dugovi po osnovu domaće trošarine, što je povećalo osnovicu za usporedbe i smanjilo stopu rasta naplate domaćih trošarina, a potom i ukupnih prihoda, ispod realnih.

Isključivanjem efekta naplate starog duga pad naplate trošarina na pivo za devet mjeseci 2020. iznosio je 1,3%, dok su prihodi od trošarina na domaća piva zabilježili rast od 2,3%.

2. Projekcije prihoda od neizravnih poreza 2020-2023

Projekcije prihoda za razdoblje 2020-2023 dostupne su u Tabeli 3. Kako bi se osigurala uporedivost projektiranih i naplaćenih prihoda od neizravnih poreza, projekcije prihoda od neizravnih poreza prikazane su na gotovinskoj osnovi u skladu sa izvještajima UNO o naplati po vrstama prihoda.

Tabela 3. Projekcije prihoda od neizravnih poreza (2020-2023), listopad 2020. godine

Vrsta prihoda (neto)	u mil KM						Projektovana stopa rasta			
	Izvršenje	Projekcija					2020	2021	2022	2023
	2019	2020	2021	2022	2023					
PDV	4.022,4	3.673,1	3.773,1	3.907,1	4.049,4	-8,7%	2,7%	3,6%	3,6%	
Trošarine	1.533,3	1.303,3	1.342,6	1.387,9	1.437,3	-15,0%	3,0%	3,4%	3,6%	
Carine	300,6	259,0	269,3	282,1	297,9	-13,9%	4,0%	4,8%	5,6%	
Putarina	650,2	567,3	581,4	599,5	619,8	-12,7%	2,5%	3,1%	3,4%	
Ostalo	35,3	27,6	25,8	26,0	26,3	-21,8%	-6,6%	1,0%	1,0%	
UKUPNO	6.541,8	5.830,2	5.992,2	6.202,6	6.430,7	-10,9%	2,8%	3,5%	3,7%	
Namjenska putarina *)	-406,2	-354,5	-363,4	-374,7	-387,4	-12,7%	2,5%	3,1%	3,4%	
SREDSTVA ZA RASPODJELU	6.135,6	5.475,7	5.628,8	5.828,0	6.043,3	-10,8%	2,8%	3,5%	3,7%	

Napomene:

*) Namjenska putarina je do 1.2.2018. iznosila 0,10 KM/litar derivata nafte, namijenjen u cijelosti za izgradnju autocesta, a od 1.2.2018. 0,25 KM/litar derivata nafte, za izgradnju autocesta (0,20 KM/litri) i izgradnju i rekonstrukciju ostalih cesta (0,05 KM/litri).

**) Iznos raspoređene namjenske putarine u 2019. godini prema odredbama Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o uplatama na Jedinostveni račun i raspodjeli prihoda⁹ ne odgovara u potpunosti iznosu prikupljene namjenske putarine prikazane u Tabeli 3 (406,2 mil KM) zbog primjene novog modela raspodjele prikupljene namjenske putarine od 1.2.2018. prema kojem se raspodjela ne vrši na dnevnoj bazi, nego naknadno, po završetku mjeseca za prethodni mjesec na temelju preliminarnog/konačnog izvještaja UNO o naplaćenim prihodima po vrstama. Raspodjela namjenske putarine od 0,10 KM/litar derivata po starom modelu dnevne raspodjele okončana je 31.1.2018., a raspodjela namjenske putarine od 0,25 KM/litar derivata entitetima i Brčko Distriktu prema novom modelu započela je tek u ožujku 2018. godine.

⁹ Službeni glasnik BiH br. 91/17

U Tabeli 4. su prikazane projekcije prihoda u % BDP-a.

Tabela 4. Projekcije prihoda od neizravnih poreza u % BDP-a (2020-2023), listopad 2020

Vrsta prihoda (neto)	u % BDP-a				
	Izvršenje	Projekcija			
	2019	2020	2021	2022	2023
PDV	11,3%	10,6%	10,5%	10,4%	10,3%
Trošarine	4,3%	3,8%	3,7%	3,7%	3,7%
Carine	0,8%	0,7%	0,8%	0,8%	0,8%
Putarina	1,8%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%
Ostalo	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
UKUPNO	18,3%	16,8%	16,7%	16,5%	16,4%
Namjenska putarina	-1,1%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%
SREDSTVA ZA RASPODJELU	17,2%	15,8%	15,7%	15,5%	15,4%

Izvor podataka za BDP: Agencija za statistiku BiH, rujan 2020 i Projekcije DEP-a (Makroekonomske projekcije 2020-2023, rujan 2020), BDP po rashodnom pristupu

2.1. Projekcije za 2020. godinu

U prvom kvartalu 2020. neto naplata prihoda od neizravnih poreza je bila veća za 64,6 mil KM od naplate u prvom kvartalu 2019, odnosno za 4,4%. Ostvarena stopa rasta u prvom kvartalu je čak za 1,4 p.b. veća od stope godišnjeg rasta za 2020. godinu projektirane u listopadu 2019. Nakon pozitivnih trendova u prvom kvartalu uslijedio je snažan pad naplate prihoda, s obzirom na situaciju uzrokovanu pandemijom virusa korona. Već u travnju je neto naplata prihoda pala za 22,2%, a u svibnju za rekordnih 33,1%.¹⁰ Nakon velikih stopa pada prihoda u travnju i svibnju, uslijedilo je poboljšanje u lipnju i srpnju sa manjim stopama pada prihoda (4,6% i 3,5%, respektivno), te ponovno veliko pogoršanje naplate u kolovozu i rujnu (stope pada 20,8% i 14,4%, respektivno). Na razini devet mjeseci 2020. godine stopa pada kumulativne neto naplate iznosi 10% (Grafikon 3, Dio 1.3.2.)

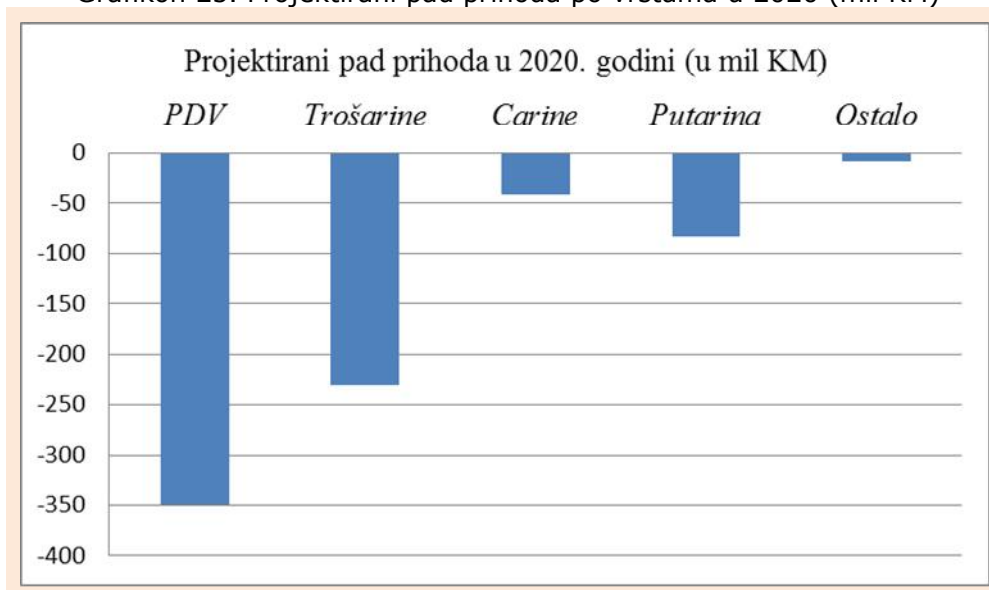
Imajući u vidu pogoršanje epidemiološke situacije u BiH i u EU ne očekuje se relaksiranje mjera ograničenja ulaska stranih građana i dijaspore u BiH ni pred novogodišnje blagdane. Štoviše, moguće su i rigoroznije mjere ne samo na granicama, već i u zemlji, u vidu ograničavanja broja osoba na okupljanjima, ugostiteljskim objektima i sl., koji dovode do smanjenja transfera doznaka, zaposlenosti, dohotka i potrošnje.

Zbog posljednjih trendova u naplati prihoda od neizravnih poreza, i trenutne epidemiološke situacije u BiH i okruženju, realno je očekivati pad prihoda i u posljednjem kvartalu 2020. Projektirani iznos neto naplate prihoda od neizravnih poreza za 2020. godinu iznosi 5.830,2 mil KM, što je za 10,9% manje nego u 2019. godini. Projektirani pad prihoda u apsolutnom iznosu iznosi 711,6 mil KM, što bi bio najveći pad prihoda od neizravnih poreza od osnutka UNO. Ukoliko se ostvari navedena projekcija, stopa pada prihoda bi bila veća od stope pada prihoda od neizravnih poreza u „kriznoj“ 2009. godini (-9,9%).

Grafikon 25. prikazuje učešće pojedinih vrsta prihoda u projektiranom apsolutnom padu u ukupnih prihoda (u mil KM).

¹⁰ Usporedba sa odgovarajućim mjesecima prethodne godine.

Grafikon 25. Projektirani pad prihoda po vrstama u 2020 (mil KM)

Izvor: Projekcije OMA, listopad 2020

2.1.1. PDV

Na osnovu podataka o naplati prihoda za prva tri kvartala 2020, projektiranih negativnih efekata krize uzrokovane pandemijom virusa korona i projekcija kretanja potrošnje, uvoza, i izvoza u 2020. godini, očekuje se naplata prihoda od PDV-a u iznosu od 3.673,1 mil KM, što je za 8,7% ispod naplate u prethodnoj godini.

2.1.2. Trošarine i putarina

Projektirani iznos ukupnih prihoda od trošarina u 2020. godini iznosi 1.303,3 mil KM, što je za 15,0% manje od ostvarenja u 2019. Projektirani iznos prihoda od putarine iznosi 567,3 mil KM, što je za 12,7% manje od ostvarenja u 2019.

Prihodi od trošarina na derivate nafte i putarina

Dinamika potrošnje derivata nafte od izuzetne je važnosti za prihode od neizravnih poreza. Prihodi od trošarina na derivate nafte i putarine činili su 18% neto prihoda od neizravnih poreza u 2019. godini. Sa pripadajućim prihodima od PDV-a taj postotak je bio još veći i iznosio 21%. Ukupna potrošnja derivata nafte je u razdoblju od 2008. do 2019. godine porasla za 17,5%. U istom razdoblju je potrošnja dizel goriva porasla za čak 53,1%, dok je potrošnja benzina opala za 47,6%. Ostala potrošnja derivata, koju najvećim dijelom čini lož ulje, je 2016. godine bila za 35,6% veća nego u 2008. godini. Nakon toga je počela snažno opadati, tako da je u 2019. godini bila manja za 49,2% u odnosu na 2008.¹¹

Prethodne dvije godine su naročito obilježile snažne promjene na tržištu derivata nafte zbog efekata izmjena Zakona o trošarinama iz 2017. godine (u primjeni od 1.2.2018.g.)¹². U

¹¹ Više o potrošnji derivata nafte u BiH u Regoje A., „Statistička analiza potrošnje derivata nafte“, OMA Bilten br. 183/184, rujan/listopad 2020

¹²Izmjene politike trošarina na derivate nafte i putarine iz 2017. godine odnosile su se na: povećanje stope trošarine na lož ulje sa 0,30 na 0,45 KM/l; uvođenje trošarine na biogoriva i biotekućine (0,30 KM/l); rast stope namjenske putarine sa 0,10 na 0,25 KM/l (uz razdvajanje stopa i sredstava prema namjeni za autoceste i druge ceste); te promjene obuhvata

navedenom razdoblju je također došlo do značajnih promjena u strukturi osnovice trošarina¹³ na derivate nafte. Udio lož ulja u osnovici se, značajno smanjio, sa 5,0% u 2017. na 3,4% u 2019. godini. Udio kerozina, kao komponente sa najnižom zbirnom stopom oporezivanja trošarinom i putarinom, se povećao sa 1,4% na 2,1%.¹⁴ Uprkos nižoj stopi trošarine (0,3 KM/l), visok udio dizela u osnovici uz stabilne stope rasta potrošnje, doveo je do toga da je ova vrsta derivata generirala najveći iznos prihoda od trošarina na derivate u razdoblju 2017-2019. Komponenta potrošnje bezolovnog benzina (kao i njegov udio u osnovici za trošarine) se smanjila, te je imala negativan utjecaj na stopu rasta prihoda u navedenom razdoblju. Ukupna osnovica za trošarine, odnosno količina oporezovanih derivata porasla je za svega 1,5% u navedenom razdoblju. Navedena stopa je dosta ispod procijenjene dvogodišnje stope rasta realnog BDP-a i potrošnje, a razloge možemo tražiti u rastu cijena derivata u promatranom razdoblju.¹⁵

Što se tiče prihoda od putarine, slika je dosta drugačija. U 2019. godini je naplaćeno čak 70,1% više prihoda nego u 2017. godini. Radi se o mutipliciranom efektu rasta stope oporezivanja od 60% i osnovice za oporezivanje od 6,3% u navedenom razdoblju.¹⁶ Promjene u strukturi osnovice, što se tiče komponenti koje su bile uključene u 2017., nisu imale utjecaja na efekte kao u slučaju trošarina, s obzirom na jedinstvenu stopu oporezivanja derivata putarinom. Izuzetak je proširenje osnovice na biogoriva i tečni naftni plin za pogon motornih vozila, koje je donijelo dodatne prihode.

Pandemija virusa korona donijela je dalje turbulencije na tržište derivata nafte. Karantena i izolacije, smanjenje poslovnih i privatnih putovanja, zabrane okupljanja, međugradskog prijevoza i kretanja zbog policijskog sata dovelo je do gubitka prihoda od trošarina u razdoblju u kojem se sprovode restrikcije. Potrošnja osnovnih životnih namirnica je rigidna nadalje, dok se za potrošnju brojnih drugih dobara (npr. namještaj) pretpostavlja da će se dijelom nadoknaditi u razdoblju nakon popuštanja mjera. Sa druge strane, značajan dio potrošnje derivata nafte u razdoblju sprovođenja mjera zaštite biće trajno izgubljen i nenadoknadiv. Na osnovu raspoloživih podataka o potrošnji derivata po vrstama vidimo da je potrošnja dizel goriva, nakon rasta od 2,7% u prvom kvartalu 2020, u drugom kvartalu 2020 pala za 11,6%.¹⁷ Komponenta potrošnje bezolovnog benzina je zabilježila pad i u prvom kvartalu 2020 (4%), dok je u drugom kvartalu pad produbljen na visokih 28,3%. Prema preliminarnom izvještaju UNO o naplati prihoda, ukupni bruto prihodi od trošarina na derivate nafte i putarine su do konca rujna pali po jednakim stopama od 11,2%. Udio povrata trošarina na domaću naftu i derivate nafte (lož ulje) u bruto prihodima od trošarina na derivate nafte je prema raspoloživim podacima do kolovoza poraslo u 2020. godini za 0,4 p.b.

Prema projekcijama Europske centralne banke (ECB), očekuje se pad cijena sirove nafte sa 64,0 USD po barelu u 2019. na 42,8 USD po barelu u 2020. godini (Tabela 5).

osnovice za putarinu u smislu uključivanja u osnovicu biogoriva i biotekućina, te tečnog naftnog plina za pogon motornih vozila („Službeni glasnik BiH“ 91/17)

¹³ Pojam „osnovica“ za trošarine i putarinu i „potrošnja“ derivata podrazumijeva količine izračunate od strane OMA. Uključuje količinu uvezenih derivata nafte i biogoriva i količinu domaćih derivata i biogoriva stavljenih u promet. Količine iz trošarinskih prijava uzete sa vremenskim pomakom $m-1$, kako bi osnovica bila ispravno prikazana u skladu sa odredbama Zakona o nastanku obveze i plaćanju trošarine.

¹⁴ Treba imati u vidu da ove dvije kategorije derivata nisu mogle imati značajniji utjecaj na kretanje ukupne osnovice i prihoda, s obzirom na njihov nizak ponder u osnovici.

¹⁵ U 2019. godini je naplaćeno 2,7% više neto prihoda od trošarina na derivate nafte nego u 2017. godini (korigirani iznos koji u obzir uzima naplaćene prihode od trošarina preko potraživanja po osnovu PDV-a).

¹⁶ Razlozi višeg rasta osnovice nego u slučaju trošarina su: (1) smanjenje potrošnje lož ulja, što je i bio jedan od ciljeva izmjena Zakona, kroz smanjenje zlouporaba u korištenju lož ulja kao pogonskog goriva; (2) proširenje osnovice za putarinu na tečni naftni plin, koji nije bio uključen u osnovicu za putarinu u 2017. godini; (3) pad realizacije oslobođenog dizel goriva koje se koristi za potrebe rudnika, termoelektrana i željeznica u navedenom razdoblju.

¹⁷ Usporedba sa istim kvartalima 2019.

Tabela 5. Projekcije cijena sirove nafte, \$/barel

	2019.	2020.	2021.	2022.
Projekcija cijena sirove nafte	64,0	42,8	47,5	49,2

Izvor: ECB, "ECB staff macroeconomic projections for the euro area", Sept 2020

Polazeći od svega navedenog, a uzimajući u obzir projekcije realnih kretanja makroekonomskih pokazatelja, u 2020. se očekuje pad neto prihoda od trošarina na derivate nafte i putarine od 13,8% i 12,7%, respektivno u odnosu na naplatu u 2019. godini.

Prihodi od trošarina na duhan

Kompanije iz duhanske industrije su početkom 2020. povećale maloprodajne cijene cigareta iako nije došlo do povećanja specifične trošarine na cigarete. Povećanje je pravdano gubicima ostvarenim u prethodnim godinama. U prosjeku za osam mjeseci maloprodajne cijene cigareta su povećane za 5% u odnosu na prosječnu ponderiranu cijenu u 2019. godini. Očekuje se da će duhanske kompanije zadržati postojeće cijene do konca godine, s obzirom da bi povećanje cijena uz veliki pad potražnje za cigaretama u vrijeme pandemije koronavirusa bilo kontraproduktivno. Imajući u vidu pogoršanje epidemiološke situacije u BiH i u EU, ne očekuje se relaksiranje mjera u borbi protiv koronavirusa do konca godine, te je realno očekivati nastavak tekućih nepovoljnih trendova u pogledu kretanja vrijednosti tržišta cigareta i količine cigareta, izraženo brojem preuzetih trošarinskih markica. Imajući gore navedene pretpostavke u vidu očekuje se da će u 2020. godini biti naplaćeno 16,7% manje trošarina na duhanske prerađevine u odnosu na naplatu u 2019. godini.

2.1.3. Carine

Prema podacima Agencije za statistiku BiH u prvih osam mjeseci je uvoz roba u BiH pao za 17%¹⁸. Bruto prihodi od carina su u istom razdoblju pali za 15,3%. Prema preliminarnom izvještaju UNO, do konca rujna pad bruto prihoda od carina je blago snižen na 14,6%. Imajući u vidu trenutačnu epidemiološku situaciju, do konca godine se ne očekuje značajno poboljšanje trendova prihoda od carina. Projektirani iznos neto prihoda od carina u 2020. godini iznosi 259,0 mil KM što je za 13,9% ispod ostvarenja u 2019.

2.2. Projekcije za razdoblje 2021-2023

S obzirom na neizvjesnost u vezi sa trajanjem pandemije koronavirusa, a imajući u vidu stečena iskustva u vezi sa širenjem virusa tijekom zime i ranog proljeća, nije realno očekivati oporavak naplate prihoda prije drugog kvartala 2021. godine. Projektirane stope rasta prihoda od neizravnih poreza za 2021., 2022., i 2023. godinu iznose 2,8%, 3,5% i 3,7%, respektivno. Projekcija prihoda u navedenom razdoblju zasnovana je na projektiranim relevantnim makroekonomskim pokazateljima, historijskoj sezonskoj shemi naplate i projekcijama pojedinih kategorija prihoda za 2020. godinu.

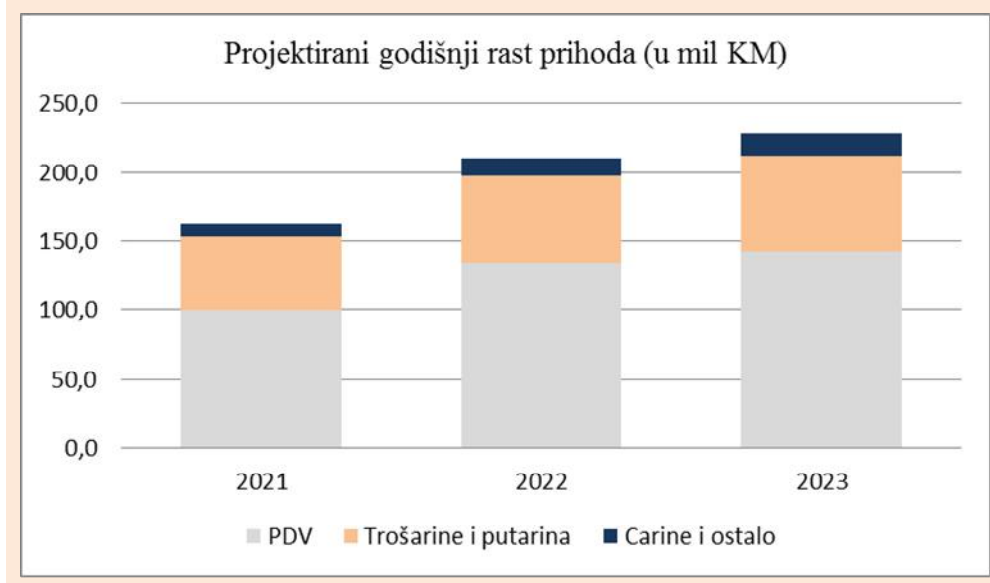
Za razliku od projektiranog pada neizravnih poreza u BDP-a u razdoblju 2021-2023¹⁹ (Tabela 4, Dio 2), projektirani udio prihoda (OMA) u potrošnji (DEP) u navedenom razdoblju se kreće na konstantnom razini od oko 17,7%.

U Grafikonu 26. je prikazan projektirani godišnji rast prihoda po vrstama za razdoblje 2021-2023.²⁰

¹⁸ BHAS, Saopćenje od 21.09.2020.

¹⁹ Pad neizravnih poreza u BDP-u se objašnjava padom projektiranog udjela potrošnje u BDP-u u 2022. i 2023. godini (DEP) i činjenici da se određene kategorije prihoda ne naplaćuju *ad valorem*.

Grafikon 26. Projektirani rast po vrstama prihoda (u mil KM) za razdoblje 2021-2023

Izvor: Projekcije OMA, listopad 2020.

Najveći generator apsolutnog rasta prihoda od neizravnih poreza u navedenom razdoblju je PDV, s obzirom na njegov značajni udio u prihodima, te planiranim stabilnim stopama rasta. U sve tri navedene godine prihodi od PDV-a generiraju preko 60% apsolutnog godišnjeg projektiranog rasta prihoda.

Prihodi od trošarina zajedno sa prihodima od putarine čine oko 1/3 projektiranog apsolutnog rasta ukupnih prihoda od neizravnih poreza u razdoblju 2021.-2023. Prihodi od trošarina na duhan su, sa druge strane, najveći generator projektiranog apsolutnog rasta prihoda od trošarina. U 2021. godini se dvije trećine apsolutnog rasta neto prihoda od trošarina odnosi se na trošarine na duhan, dok je u naredne dvije godine taj udio nešto niži i iznosi oko 63%.

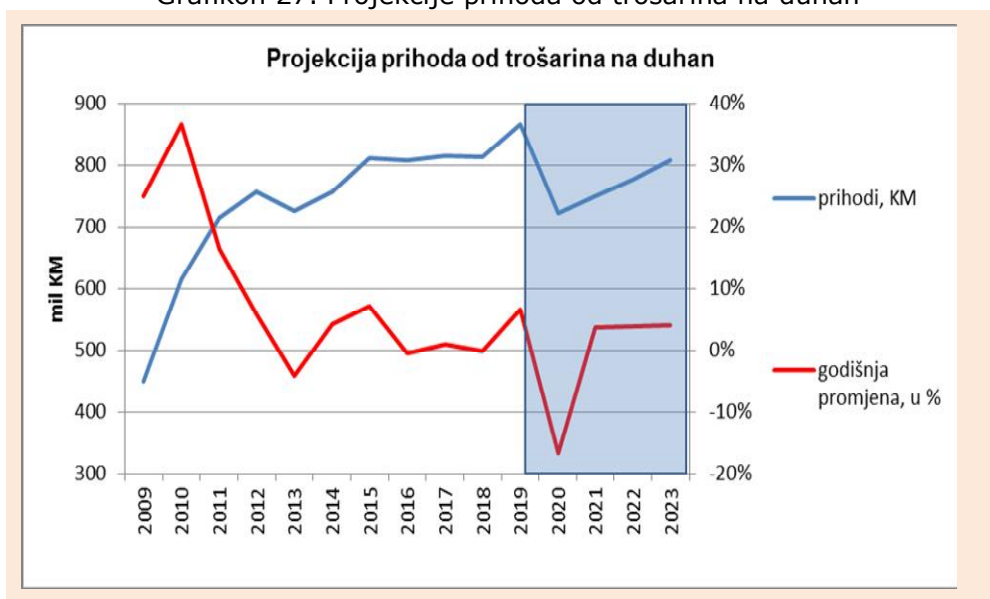
S obzirom da se ne očekuje promjena politike oporezivanja cigareta u 2021. pretpostavka je da će duhanske kompanije zadržati maloprodajne cijene cigareta iz 2020. godine, kako bi ne bi došlo do daljnje erozije prodaje. S druge strane, očekuje se promjena politike oporezivanja duhana za pušenje u 2021. Povećanje cijena cigareta u 2020. godini je rezultiralo rastom prosječne ponderirane cijene, što je stvorilo pretpostavke da se poveća specifična trošarina na duhan za pušenje u 2021²¹. Rast trošarinskog opterećenja duhana za pušenje uz zadržavanje istog poreznog opterećenja cigareta smanjuje jaz između cijena duhana za pušenje i cigareta, što može imati za posljedicu da konzumenti duhana za pušenje ponovno prijeđu na pušenje cigareta, kao i da osobe sa nižim dohocima odustanu od skupljeg duhana za pušenje i prijeđu na korištenje duhana i cigareta sa crnog tržišta. Slične okolnosti desile su se u 2020. godini, kada je zadržana trošarinska politika za cigarete iz 2019., a povećana je specifična trošarina na duhan za pušenje. Tekući trendovi naplate trošarina na rezani duhan u 2020. pokazuju snažan rast oporezovanih količina rezanog duhana i iznosa naplaćene trošarine, što znači da je došlo do migracije konzumenata sa tržišta cigareta na tržište duhana za pušenje. Može se očekivati sličan scenario i u 2021.godini.

²⁰ Kao i u slučaju 2020., godine projekcije su izrađene na gotovinskoj osnovi. Pretpostavljeno je da neće biti kompenzacija obveza za trošarine i putarinu i potraživanja po osnovu PDV-a. Ukoliko ih eventualno bude to se može odraziti na odstupanja naplate od projekcija po vrstama prihoda, a ne na ukupnu naplatu neizravnih poreza.

²¹ Zakon o trošarinama propisuje metodologiju izračuna specifične trošarine na duhan za pušenje, koja se temelji na prosječnoj ponderiranoj cijeni cigareta i minimalnoj trošarini na cigarete. Očekuje se da će Upravni odbor Uprave za neizravno oporezivanje do konca listopada 2020. donijeti odluku o specifičnoj trošarini na duhan za pušenje za 2021.godinu.

Pod uvjetom da će doći do zauzdavanja pandemije koronavirusa i prijeko potrebne stabilizacije tržišta i potrošnje tijekom 2021. godine, uz zadržavanje maloprodajnih cijena cigareta na razini iz 2021. godine i nepromijenjene trošarinske politike, očekuje se da će vrijednost tržišta cigareta pratiti makroekonomske projekcije potrošnje. Pod gore navedenim pretpostavkama očekuje se blagi rast naplate trošarina na duhanske prerađevine u 2021., 2022. i 2023. godini od 3,6%, 3,9% i 4%, respektivno (Grafikon 27). Važan faktor ostvarenja projekcija naplate trošarina jeste kontinuirana borba protiv crnog tržišta cigareta i duhana u BiH.

Grafikon 27. Projekcije prihoda od trošarina na duhan

Izvor: Projekcije OMA, listopad 2020

3. Razlike u odnosu na prethodne projekcije prihoda od neizravnih poreza

Projekcije prihoda od neizravnih poreza usko su vezane za DEP-ove projekcije BDP-a i njegovih komponenti. Svako odstupanje izvršenja parametara iz nacionalnih računa od njihovih projektiranih vrijednosti predstavlja rizik za projekcije prihoda.

Sa druge strane, projekcije makroekonomskih pokazatelja DEP-a glavno uporište imaju u projekcijama međunarodnih institucija, te će stoga ovdje biti kratko predstavljene projekcije Europske komisije (EK) i Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), te njihova revizija u razdoblju prije i poslije izbijanja pandemije koronavirusa.

3.1. Revizija projekcija međunarodnih institucija

Projekcije Europske komisije

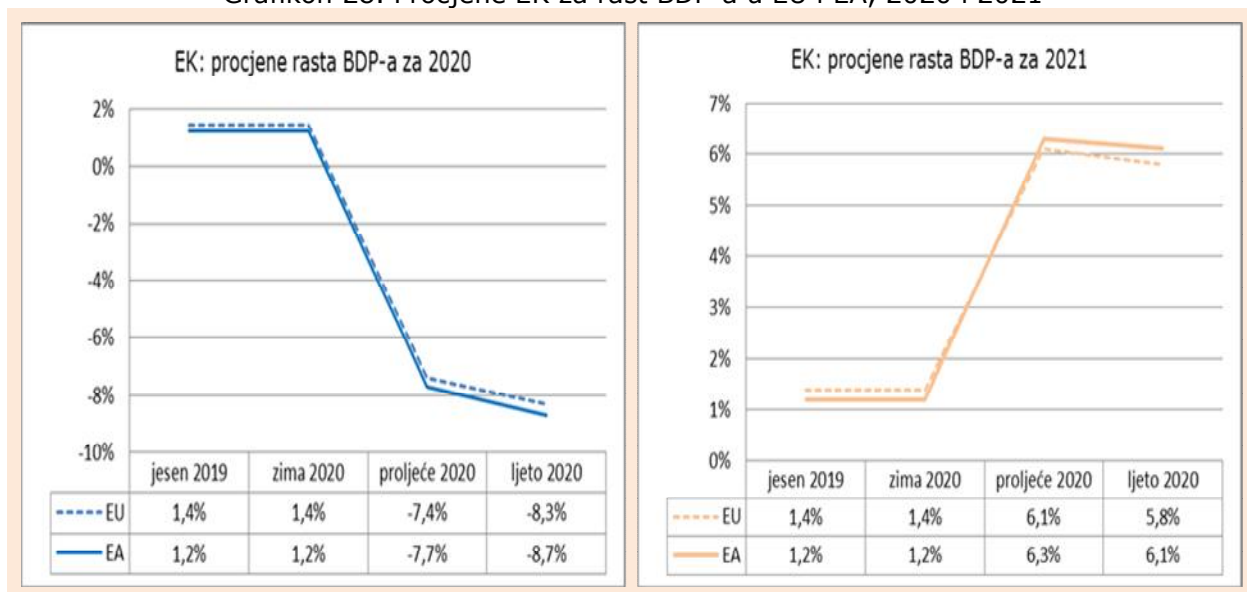
Europska komisija (EK) objavljuje makroekonomske projekcije za EU i njene članice četiri puta godišnje, a nazivaju se po godišnjim dobujma objave.²² U izvještaju EK iz srpnja 2020. godine²³ (u daljem tekstu: *ljetne projekcije*) se navodi da se Europska unija suočava sa najdubljom recesijom nakon Drugog svjetskog rata, te da je, tijekom razdoblja sprovođenja najstrožijih

²² EK godišnje objavljuje dvije sveobuhvatne projekcije (proljetna i jesenja), i dvije privremene projekcije (zimsko i ljetno); <https://ec.europa.eu/>

²³ European Commission, European Economic Forecast, Summer 2020 - interim

restrikcija, ekonomija eurozone poslovala sa svega 70 do 75 postotaka svog kapaciteta. Iako su u većini zemalja mjere uvedene sredinom mjeseca ožujka, podaci pokazuju da je BDP za prvi kvartal pao za 3,6% u eurozoni, a za 3,2% u EU. U ljetnim projekcijama EK je izvršena dalja revizija rasta ekonomije naniže u odnosu na njihove prethodne projekcije. Iz Grafikona 28. se mogu vidjeti posljednje četiri projekcije EK rasta ekonomije EU za 2020 i 2021. godinu. Na x osi je predstavljeno vrijeme izrade projekcija EK, a na y osi projektirana stopa rasta BDP-a za 2020. godinu (lijevo) i 2021. godinu (desno). Vidimo da su projekcije rasta BDP-a za 2020. godinu snižene sa +1,4% (jesenje projekcije iz 2019) do -8,3% (ljetne projekcije iz 2020). Smjer revizije projekcija rasta BDP-a EU za 2021. godinu išao je u suprotnom pravcu, sa +1,4% (jesenje projekcije iz 2019) do +5,8% (ljetne projekcije iz 2020).

Grafikon 28. Procjene EK za rast BDP-a u EU i EA, 2020 i 2021

Izvor: Prezentacija OMA na osnovu projekcija EK

U ljetnim projekcijama EK se navodi da se i ova prognoza temelji na nizu pretpostavki, od kojih su najvažnije da je najveći negativni utjecaj pandemije koronavirusa ispoljen u drugom kvartalu 2020, te da neće doći do novog velikog vala infekcija. Što se tiče mjera ograničavanja, pretpostavlja se njihovo postupno ukidanje u EU, te da neće biti potrebe za povratak na stroge mjere sa početka pandemije. Također se napominje da su kontinuirane mjere socijalnog distanciranja uljučene u posljedice na sektore u kojima je neizbježan međuljudski kontakt.

Projekcije Međunarodnog monetarnog fonda

Projekcije Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) iz lipnja 2020²⁴ su također bile više pesimistične od njihovih prethodnih projekcija. Pad svjetske ekonomije je bio projektiran na razini od 4,9% za 2020. godinu. To je za 1,9 p.b. veći pad nego što je bilo predviđeno u MMF-ovim travanjskim projekcijama. Projekcija rasta BDP-a za Eurozonu je bila negativna i iznosila -10,2%. U odnosu na MMF-ove travanjske projekcije revidirana je za -2,7 p.b., a u odnosu na siječanjske za čak -11,5 p.b.

U listopadu 2020. godine je MMF objavio svoje nove projekcije²⁵ prema kojim se predviđa nešto niži realni pad svjetske ekonomije (4,4%) nego što je to bilo predviđeno lipanjskim projekcijama

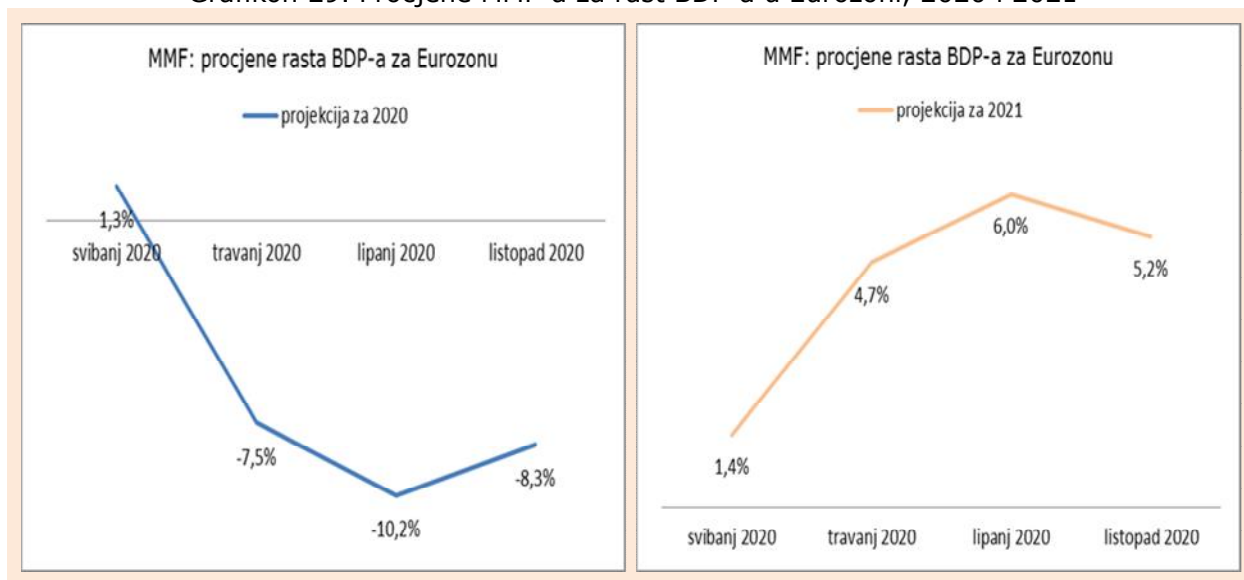
²⁴ IMF, World Economic Outlook Update, June 2020

²⁵ IMF, World Economic Outlook, October 2020

(4,9%). U objašnjenju se navodi da je revizija projekcija za 2020. godinu izvršena zbog nešto boljeg ishoda u drugom kvartalu nego što je to bilo predviđeno lipanjskim projekcijama, koji je ostvaren uglavnom u razvijenim ekonomijama, te zbog znakova bržeg oporavka u trećem kvartalu 2020. Za narednu 2021. godinu projektirana nešto blaža stopa rasta svjetske ekonomije (5,2%), u odnosu na odgovarajuću projektiranu stopu rasta u lipnju (5,4%). Projekcija rasta BDP-a za Eurozonu u 2020. godini je u listopadskim projekcijama također revidirana sa -10,2% na -8,3%, a za 2021. godinu sa 6,0% na 5,2%.

Projekcije MMF-a zasnivaju se na brojnim pretpostavkama, a uključuju nastavak socijalnog distanciranja i u 2021. godini, sa postupnim ukidanjem te mjere borbe protiv virusa korona kako se bude širio obuhvat vakcinacijom i poboljšavao terapijski odgovor.²⁶

Grafikon 29. Procjene MMF-a za rast BDP-a u Eurozoni, 2020 i 2021

Izvor: Prezentacija OMA na osnovu projekcija MMF-a

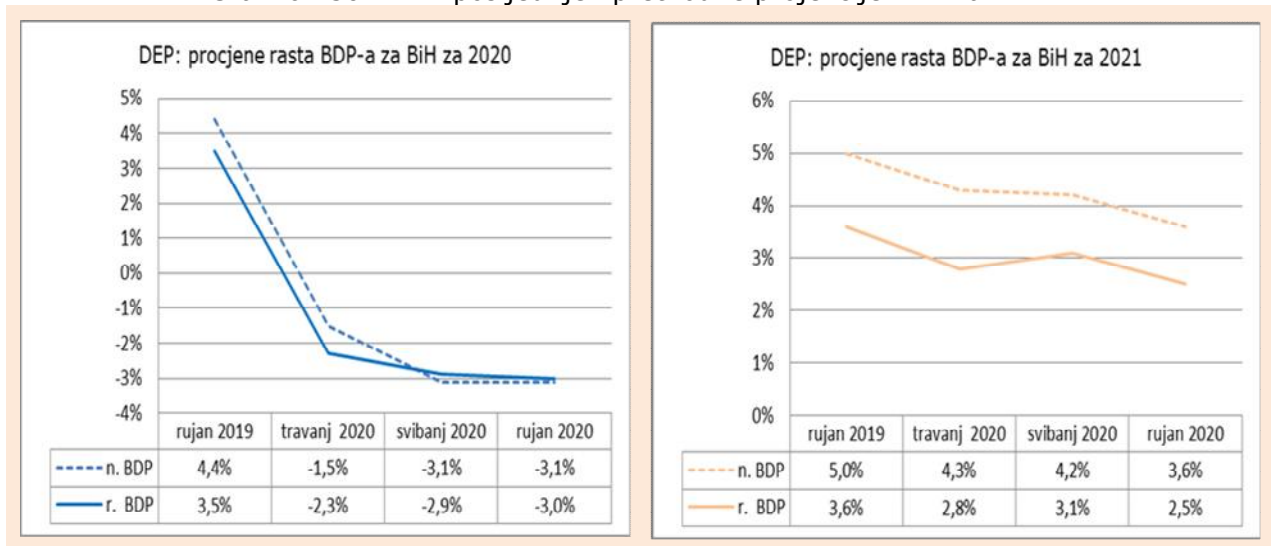
Prema posljednjim projekcijama iz listopada, MMF za Bosnu i Hercegovinu prognozira realni pad BDP-a od 6,5% u 2020., te rast od 5% u 2021.

3.2. DEP, revizija projekcija makroekonomskih pokazatelja za BiH

Direkcija za ekonomsko planiranje BiH (DEP) je od rujna prošle godine više puta revidirala projekcije makroekonomskih pokazatelja (Grafikon 30). Prije pojave koronavirusa (projekcije iz rujna 2019. godine) za 2020. godinu je planirana realna stopa rasta BDP-a od +3,5%. Sa pojavom pandemije koronavirusa, u travnju ove godine DEP je drastično snizio projekciju realnog rasta BDP-a za 2020. godinu na -2,3%. U mjesecu svibnju je ta projekcija dalje revidirana na -2,9%, a u rujnu na -3,1% (Grafikon 30, lijevo). Projekcije DEP-a za rast ekonomije BiH u 2021. godini su u proteklih godinu dana više puta revidirane naniže (Grafikon 30, desno).

²⁶ Ibid, str. 7. i 8.

Grafikon 30. DEP: posljednje i prethodne projekcije BDP za BiH

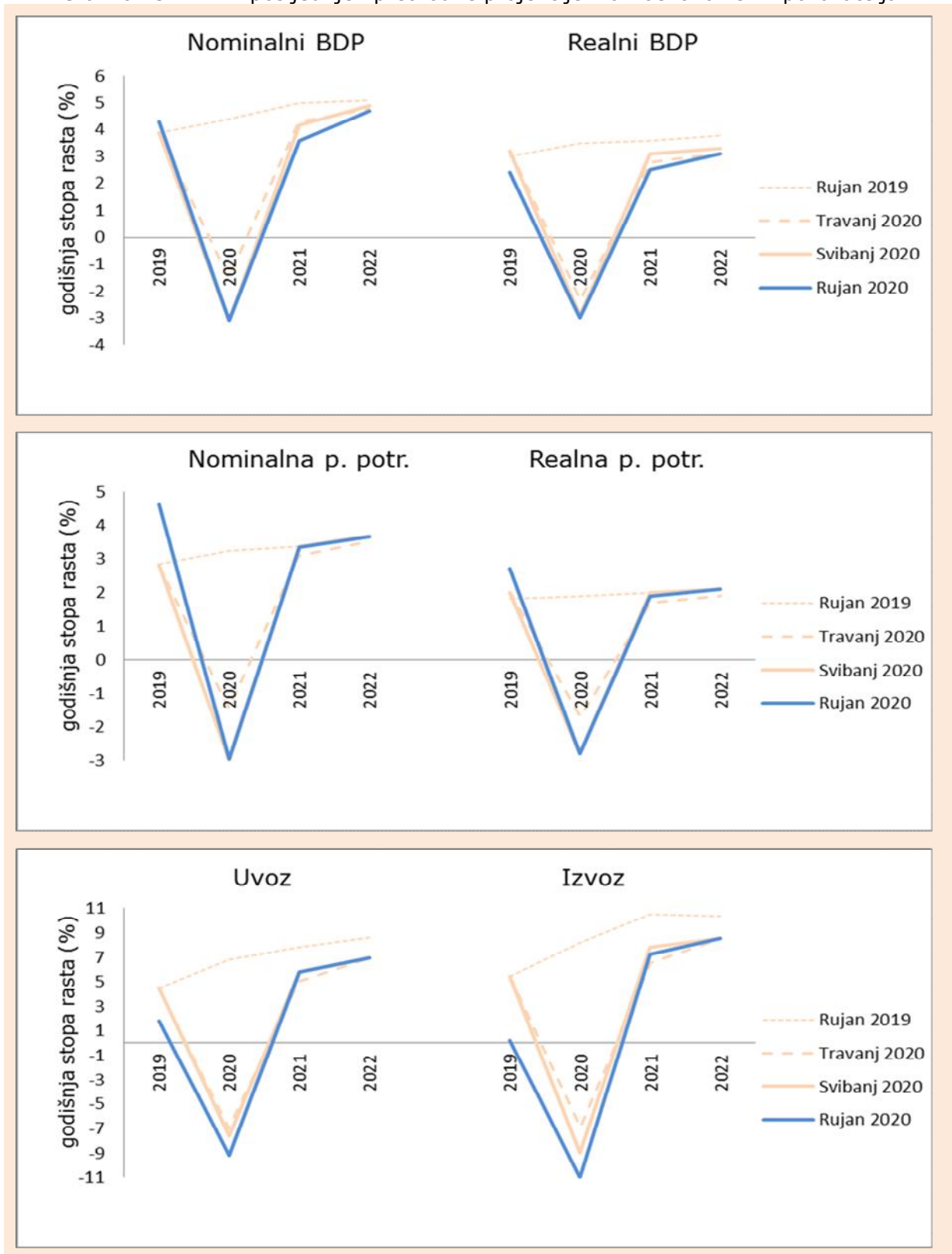

Izvor: Prezentacija OMA na osnovu projekcija DEP-a

U Grafikonu 31. su prikazane DEP-ove projekcije BDP-a, uvoza, izvoza i privatne potrošnje, a koje su izrađene u proteklih godinu dana. Iz njega se mogu jasno vidjeti korekcije projekcija navedenih komponenti BDP-a u proteklom razdoblju. Kao posljedica efekata pandemije koronavirusa, u razdoblju od rujna 2019. do rujna 2020. godine su projekcije nominalnih stopa rasta uvoza revidirane niže za 16 p.b., izvoza za 19 p.b., a privatne potrošnje za preko 6 p.b. Projekcije rasta investicija su revidirane za čak 21 p.b., sa +10,2% na -11,3%. Jedino su projekcije vladine potrošnje revidirane naviše sa +2,1% na +2,9% jer se „tijekom trajanja pandemije očekuje pojačani angažman institucija u okviru borbe za zaštitu javnog zdravlja kao i saniranje ekonomskih posljedica Covid-19“.²⁷

²⁷ DEP, Makroekonomske projekcije, rujna 2020

Grafikon 31. DEP: posljednje i prethodne projekcije makroekonomskih pokazatelja

Izvor: Presentacija OMA na osnovu projekcija DEP-a

3.3. OMA, revizija projekcija prihoda od neizravnih poreza

Razlike u odnosu na projekcije iz listopada 2019

U skladu sa tekućim trendovima naplate prihoda i revizijom projekcija makroekonomskih pokazatelja (DEP), OMA kontinuirano revidira svoje projekcije prihoda od neizravnih poreza. U odnosu na projekcije rađene prije godinu dana (OMA, listopad 2019), na osnovu tada projektiranog nominalnog rasta BDP-a od 4,4% (DEP, rujan 2019), projektirani iznos naplate neizravnih poreza je sada revidiran za -878,5 mil KM (OMA, listopad 2020).

Razlike u odnosu na projekcije iz lipnja 2020

U odnosu na prethodne projekcije prihoda od neizravnih poreza (OMA, lipanj 2020), projekcije za 2020. su sada revidirane za -427,6 mil KM (Tabela 6).

Prihodi od PDV-a su revidirani za -176,5 mil KM. Negativna korekcija se u potpunosti odnosi na prihode od PDV-a na uvoz. Korekcija se objašnjava time što je u lipnju korištena DEP-ova projekcija pada uvoza po stopi od 7,6% u 2020, a da je do konca kolovoza, prema podacima Agencije za statistiku BiH, u uvoz roba u BiH pao za visokih 17%. Na osnovu trenutne epidemiološke situacije u BiH i okruženju ne možemo očekivati oporavak uvoza ni u zadnjem kvartalu 2020.

Od ukupne korekcije od -190,3 mil KM na projekcijama trošarina za 2020. godinu, čak -139,6 se odnosi na prihode od trošarina na duhan. Lipanjske projekcije trošarina na duhanske prerađevine bazirale su se na pozitivnim trendovima u naplati trošarina u prva četiri mjeseca, koji su *de facto* posljedica percepcije duhanskih kompanija u vezi sa trajanjem pandemije i optimističnih očekivanja da će se ekonomija, zaposlenost i potrošnja oporaviti polovicom godine. Iako se pretpostavljalo da potrošnja cigareta nerezidenata i dijaspore ima određeni udio u ukupnoj potrošnji zbog nepostojanja egzaktnih historijskih podataka, u situaciji kada je onemogućen dolazak u BiH nerezidentima i dijaspori, loši tekući trendovi u naplati trošarina neizravno ukazuju da je stvarni utjecaj eksterne potrošnje cigareta uveliko potcijenjen. Prilagođavajući se lokalnoj potražnji duhanske kompanije su plasman cigareta reducirale u hodu, što je rezultiralo značajno slabijom uplatom prihoda od trošarina od projekcija. Rezultat navedenih pretpostavki je velika diskrepanca u odnosu na projektirane prihode od trošarina.

Tabela 6. Razlike projekcija za razdoblje 2020-2023 u odnosu na projekcije iz lipnja 2020

	u mil KM					u % BDP-a *)			
	2020	2021	2022	2023		2020	2021	2022	2023
PDV	-176,5	-205,8	-218,6	-235,6		-0,5	-0,6	-0,6	-0,6
Trošarine	-190,3	-206,1	-211,1	-214,5		-0,5	-0,6	-0,6	-0,5
Carine	-14,7	-20,3	-27,4	-36,7		0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Putarina	-47,2	-68,8	-70,8	-72,4		-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Ostalo	1,1	-2,0	-3,1	-4,3		0,0	0,0	0,0	0,0
UKUPNO	-427,6	-502,9	-531,0	-563,5		-1,2	-1,4	-1,4	-1,4

*) Projekcija BDP, DEP, rujan 2020

U odnosu na projekcije iz lipnja 2020, razlike projekcija prihoda od neizravnih poreza za 2021., 2022. i 2023. godinu iznose -502,9 mil KM, -531,0 mil KM i 563,5 mil KM. Razlike su nastale zbog korekcija na projekcijama prihoda po vrstama za 2020. godinu, a koja je osnova za projekcije za naredno razdoblje, te zbog korekcija makroekonomskih pokazatelja (DEP) u odnosu na one korištene u lipnju (Grafikoni 31).

4. Rizici

Imajući u vidu ogromne nepoznanice u trenutku izrade projekcija o jačini i trajanju šoka uzrokovanog pandemijom virusa korona, te korištene pretpostavke (DEP, makroekonomske projekcije) da će kriza biti prevaziđena u kratkom roku, **ističemo da postoje značajni rizici za ostvarenje projekcija prihoda od neizravnih poreza, pri čemu preovladavaju rizici lošijeg ishoda**. S obzirom na osnovne postavke projekcija neizravnih poreza i ukupne ekonomske uvjete u BiH i u svijetu, ostvarenje projektirane razine prihoda od neizravnih poreza u razdoblju 2020-2023 je podložno sljedećim rizicima: (1) svim rizicima za ostvarenje projektiranih makroekonomskih pokazatelja (DEP) i (2) rizicima koji se odnose na samu naplatu prihoda od neizravnih poreza i borbu protiv sive ekonomije.

Projekcije prihoda od neizravnih poreza su usko vezane za projekcije makroekonomskih pokazatelja DEP-a. Svi rizici koje DEP spominje u svojim projekcijama po automatizmu predstavljaju i rizike za projekcije prihoda od neizravnih poreza, pošto svako odstupanje realizacije DEP-ovih parametara od njihovih projektiranih vrijednosti neizbježno dovodi i do odstupanja realiziranih od projektiranih prihoda od neizravnih poreza. U DEP-u navode da se rizici za njihove projekcije mogu klasificirati u dvije grupe, i to na vanjske i unutarnje, pri čemu su vanjski rizici dosta izvjesniji i utjecajniji na kretanje ekonomskog rasta u BiH. Epidemija virusa korona je primarni rizik za realizaciju DEP-ovih projekcija. S druge strane, kao prijetnju realizaciji svojih projekcija u DEP-u navode unutarnje izazove, odnosno unutarnje rizike u Bosni i Hercegovini (složen sustav donošenja odluka, spor tempo sprovođenja ekonomskih reformi u zemlji). Također navode da bi eventualno kašnjenje u procesu formiranja vlasti moglo negativno odraziti na planiranu dinamiku izvršenja javnih investicija i ukupni ekonomski rast. Što se tiče rizika u srednjem roku za razdoblje 2021-2023. oni se, prema DEP-u, odnose na "migraciju stanovništva iz BiH, posebno mladog, obrazovanog i kvalificiranog kadra, što bi moglo rezultirati smanjenjem produktivnosti i sporijim rastom BDP-a od projektiranog".²⁸

U rizike koji mogu ugroziti izvršenje projekcija naplate prihoda od neizravnih poreza u sferi politike i administriranja neizravnim porezima možemo ubrojati sljedeće:

- Slabljenje borbe protiv crnog tržišta duhanskih prerađevina nakon okončanja harmonizacije poreznog opterećenja cigareta u BiH sa standardima EU;
- Slabljenje borbe protiv PDV prijevara, posebice u sferi povrata, koji, u situaciji pada zaposlenosti i nelikvidnosti obveznika postaju atraktivni za prijevare;
- Izmjene politike neizravnog oporezivanja koje bi mogle dovesti do značajnog pada prihoda, kao što su diferencirane stope PDV-a i trošarina;
- Promjena režima naplate trošarina na uvozne duhanske prerađevine koja podrazumijeva naplatu pri uvozu duhanskih prerađevina umjesto u mometu preuzimanja trošarinskih markica. Prelazak sa starog na novi režim naplate bi prouzročio velike jednokratne gubitke prihoda, što bi, s obzirom na značajan udio trošarina na duhanske prerađevine u ukupnim neizravnim porezima, izazvalo poremećaj u financiranju korisnika proračuna.

²⁸ Ibid. str. 7

Robna razmjena za razdoblje siječanj - rujn 2020. godine

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

Analizom robne razmjene Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH) sa drugim zemljama, za razdoblje siječanj - rujn 2020. godine (u daljem tekstu: I-IX 2020), naglasak je na utjecaju trenutačnih globalnih kretanja vanjskotrgovinske razmjene nakon uvođenja preventivnih mjera suzbijanja i sprječavanja širenja pandemije koronavirusa u zemlji. Ova analiza predstavlja nastavak analiza objavljenih u prethodnim brojevima biltena Odjeljenja za čije potrebe je korišteno razdoblje prvih devet mjeseci tekuće, kao i isto razdoblje prethodnih godina.

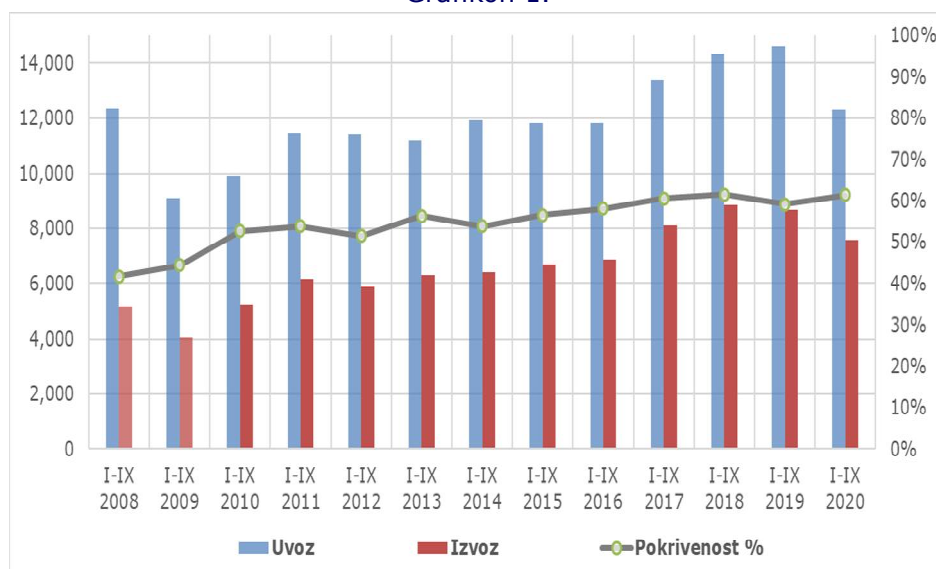
Podaci predstavljeni analizom obuhvataju ukupnu vanjskotrgovinsku razmjenu prikazanu prema najznačajnijim regionima (EU²⁹, CEFTA³⁰, EFTA³¹, azijske zemlje u razvitku), razmjenu prema najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima, kao i razmjenu prema vrsti proizvoda.

1. Glavna kretanja u vanjskotrgovinskoj razmjeni

U prvih devet mjeseci 2020. godine, BiH je zabilježila pad obujma vanjskotrgovinske razmjene. Izvoz je manji za 12,6 %, dok je uvoz manji za 15,8 % u odnosu na prvih devet mjeseci prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 61,5 % i veća je za 2,2 p.b. u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

Grafikon 1. prikazuje kretanja robne razmjene BiH sa inozemstvom za prvih devet mjeseci u razdoblju 2008-2020. godina. Predstavljene su vrijednosti uvoza i izvoza u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te postotne vrijednosti pokrivenosti uvoza izvozom (desna vertikalna skala) za promatrano razdoblje.

Grafikon 1.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

²⁹ Europska Unija

³⁰ Central European Free Trade Agreement (CEFTA) - Ugovor o slobodnoj trgovini zemalja centralne Europe (Albanija, BiH, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Moldavija, Srbija i UNMIK/Kosovo)

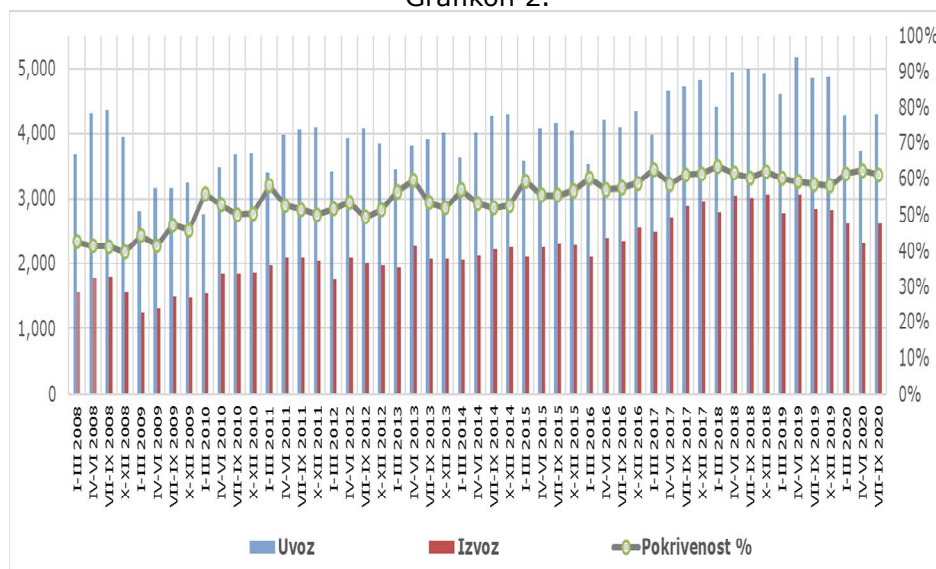
³¹ Europsko udruženje slobodne trgovine koje ujedinjuje tržišta Švicarske, Norveške, Islanda i Lihtenštajna

Iako je u prvih devet mjeseci ove godine zabilježen pad obujma vanjskotrgovinske razmjene, u ovom razdoblju zabilježeno je ukupno smanjenje vanjskotrgovinskog deficita od 20,4% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. S obzirom da je uvoz smanjen zbog izvanrednih okolnosti, smanjenje vanjskotrgovinskog deficita se ne može promatrati s pozitivne strane. Zbog mjera poduzetih u suzbijanju širenja virusa korona, smanjenje vanjskotrgovinskog deficita predstavlja posljedicu opadanja cjelokupne vanjskotrgovinske aktivnosti.

Grafikonom 2 prikazano je kvartalno kretanje uvoza i izvoza, te pokrivenost uvoza izvozom u razdoblju od prvog kvartala 2008. godine do trećeg kvartala 2020. godine (I-III 2008 - VII-IX 2020). Na početku svake godine su vidljive sezonske oscilacije. Do tekuće godine, obujam vanjskotrgovinske razmjene BiH tijekom jedne kalendarske godine, najniži je bio u prvom kvartalu svake godine. Međutim, uvođenje mjera u borbi protiv pandemije koronavirusa početkom ožujka, prouzročilo je najznačajnije smanjenje uvoza i izvoza u drugom kvartalu tekuće godine.

Tako je u ovoj godini u drugom kvartalu zabilježen manji obujam vanjskotrgovinske razmjene u odnosu na prvi kvartal, dok je dvogodišnji trend kretanja bio povećanje uvoza i izvoza u drugom kvartalu u odnosu na prvi kvartal. Nakon ublažavanja, odnosno „popuštanja” mjera, u trećem kvartalu dolazi do blagog povećanja obujma vanjskotrgovinske razmjene, te je zabilježen uvoz i izvoz na razini prvog kvartala. Uvoz u trećem kvartalu u odnosu na drugi kvartal veći je za 15,2%, dok je izvoz veći za 13,2%.

Grafikon 2.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

U tabeli 1 prikazan je postotak povećanja/smanjenja vanjskotrgovinske razmjene na mjesečnoj razini za prvih devet mjeseci 2020. godine, a u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.

Tabela 1.

	sij 2020 / sij 2019	velj 2020/ velj 2019	ožu 2020/ ožu 2019	tra 2020/ tra 2019	svi 2020/ svi 2019	lip 2020/ lip 2019	srp 2020/ srp 2020	kol 2020/ kol 2020	ruj 2020/ ruj 2020	Q3 2020/ Q3 2019
Izvoz	0.0	-0.3	-14.2	-32.7	-28.3	-10.8	-13.1	-8.2	-0.7	-12.6
Uvoz	-4.4	1.2	-16.3	-35.2	-34.6	-11.9	-13.4	-14.4	-5.7	-15.8
Obujam	-2.6	0.6	-15.6	-34.3	-32.3	-11.5	-13.3	-12.2	-3.8	-14.6
Pokrivenost	4.5	-1.5	2.5	3.9	9.5	1.3	0.4	7.2	5.3	3.8
Deficit	-12.9	3.4	-19.0	-38.9	-42.8	-13.7	-13.9	-22.0	-14.1	-20.4

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Iz tabele je vidljivo da su globalne i nacionalne mjere suzbijanja virusa dovele do pada aktivnosti i potrošnje u zemlji, što je rezultiralo padom ukupnog obujma vanjskotrgovinske razmjene. Usljed zatvaranja granica, već u ožujku je zabilježen značajan pad uvoza i izvoza u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Mjesec ožujak zvanično predstavlja početak prirodne nesreće uzrokovane pandemijom Covid-19 u BiH, odnosno novonastalo stanje koje je trajalo i u narednim mjesecima obuhvaćenim analizom. Najveći pad izvoza i uvoza zabilježen je u travnju i svibnju kada su mjere suzbijanja pandemije bile najrigoroznije. Nakon blagog „popuštanja“ mjera u lipnju, zabilježeno je manje smanjenje obujma vanjskotrgovinske razmjene. Isti trend nastavljen je na mjesečnoj razini i u trećem kvartalu.

U tabeli 2 prikazan je postotak povećanja/smanjenja vanjskotrgovinske razmjene na kvartalnom razini za prva tri kvartala 2020. godine, a u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.

Tabela 2.

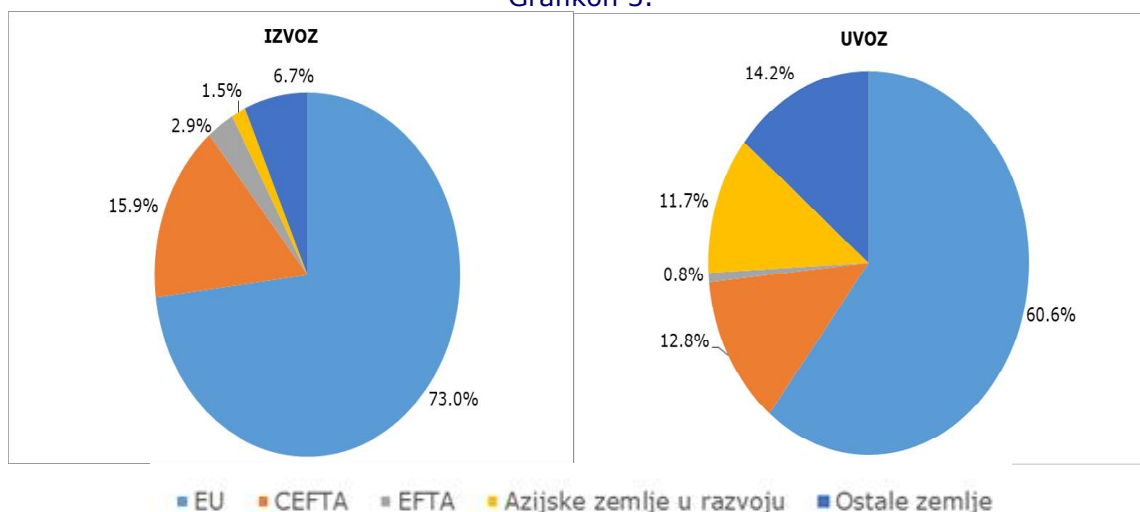
	Q1 2020/Q1 2019	Q2 2020/Q2 2019	Q3 2020/Q3 2019
Izvoz	-5.2	-24.1	-7.3
Uvoz	-7.1	-27.8	-11.2
Obujam	-6.4	-26.4	-9.8
Pokrivenost	2.1	5.0	4.4
Deficit	-10.0	-33.0	-16.7

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

1.1. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema najznačajnijim regionima za razdoblje I-IX 2020. godine

U grafikonu 3 prikazan je postotak udjela najznačajnijih regiona u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa BiH u prvih devet mjeseci 2020. godine.

Grafikon 3.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

EU kao najznačajniji partner BiH u vanjskotrgovinskoj razmjeni, u prvih devet mjeseci 2020. godine sudjeluje sa 73,0% izvoza i 60,6% uvoza. Izvoz u zemlje EU u promatranom razdoblju manji je za 13,5%, dok je uvoz manji za 17,8% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 74,1%, što je za 3,6 p.b. veće u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.

Zemlje članice CEFTA u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa BiH u prvih devet mjeseci tekuće godine sudjeluju sa 15,9% izvoza i 12,8% uvoza. Izvoz je manji za 14,3%, dok je uvoz manji za 11,8% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 76,8 %, što je za 2,2 p.b. manje u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.

Zemlje članice EFTA u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa BiH u prvih devet mjeseci tekuće godine sudjeluju sa 2,9% izvoza i 0,8% uvoza. Izvoz je veći za 8,6%, dok je uvoz manji za 9,8% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 217,1%, što je za 36,8 p.b. veće u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.

BiH je u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa grupom azijskih zemalja u razvitku, u prvih devet mjeseci 2020. godine ostvarila 1,5% izvoza i 11,7% uvoza. Od ukupno ostvarenog uvoza iz ove grupe zemalja, 69,6% se odnosi na uvoz iz Kine. Izvoz je manji za 21,9%, dok je uvoz manji za 7,2% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 7,8%, što je za 1,5 p.b. manje u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.

1.2. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima za razdoblje I-IX 2020. godine

U tabeli 3 prikazan je udio u izvozu prema deset najznačajnijih vanjskotrgovinskih partnera BiH u prvih devet mjeseci 2019. i 2020. godine. Također, prikazan je postotak povećanja/smanjenja izvoza u prva tri kvartala tekuće godine, u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

Tabela 3.

BH IZVOZ (udio u %)				
R.Br.	Zemlja	I-IX 2019	I-IX 2020	porast (%)
1	Njemačka	14.7	15.8	-5.9
2	Hrvatska	12.4	13.3	-6.3
3	Srbija	11.2	10.9	-14.8
4	Austrija	9.8	9.9	-11.6
5	Italija	11.6	9.5	-28.7
6	Slovenija	8.7	9.0	-10.1
7	Crna Gora	3.5	2.9	-27.0
8	Turska	2.4	2.8	1.6
9	Švicarska	2.1	2.6	9.8
10	Nizozemska	2.2	2.3	-6.9
	ostale zemlje	21.5	21.1	-14.2
	ukupno	100.0	100.0	

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Iz tabele se vidi da je najznačajniji partner, odnosno zemlja u koju je BiH najviše izvozila u razdoblju siječanj - rujna 2020. godine, Njemačka. Ona je istodobno i najznačajniji izvozni partner BiH u EU. U istom razdoblju, iz grupe zemalja članica CEFTA regiona, BiH je najviše izvozila u Srbiju, dok najveći izvoz iz BiH u zemlje EFTA regiona bilježi Švicarska.

U tabeli je prikazan i postotak povećanja/smanjenja izvoza. Pokazatelji predstavljeni tabelom odražavaju nepovoljnu sliku uzrokovanu pandemijom Covid-19, smanjenje izvoza na tržišta

glavnih trgovinskih partnera te smanjenje izvoza na sva ostala tržišta osim na tržište Švicarske i Turske.³²

Izvoz u Italiju najviše je opao, 28,7%, a s obzirom na ranu pojavu koronavirusa te rano uvođenje mjera za sprječavanje širenja virusa u toj zemlji, pri čemu je početkom tekuće godine došlo do značajnijeg pada aktivnosti, odnosno do pada ukupne robne razmjene. Pad izvoza u Italiju u prvih devet mjeseci tekuće godine manji je za 6,2 p.b. u odnosu na pad izvoza u ovu zemlju u prvih šest mjeseci tekuće godine kada je iznosio 34,9%. Uzrok oporavka je posljedica ublažavanja mjera, te otvaranje granica u trećem kvartalu u odnosu na mjere koje su u Italiji bile na snazi u drugom kvartalu tekuće godine.

Ograničavanje vanjskotrgovinske razmjene, prouzrokovalo je značajan pad izvoza koji je BiH zabilježila i sa drugim zemljama glavnim trgovinskim partnerima.

U tabeli 4 prikazan je udio u uvozu u BiH prema deset najznačajnijih vanjskotrgovinskih partnera zemlje u prvih devet mjeseci 2019. i 2020. godine. Također, prikazan je postotak povećanja/smanjenja uvoza u prva tri kvartala tekuće godine, u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

Tabela 4.

BH UVOZ (udio u %)				
R.Br.	Zemlja	I-IX 2019	I-IX 2020	porast (%)
1	Njemačka	12.1	12.3	-14.6
2	Italija	11.8	11.5	-17.7
3	Srbija	10.8	11.3	-12.1
4	Hrvatska	10.4	9.2	-25.7
5	Kina	7.4	8.1	-7.3
6	Turska	4.8	5.2	-10.4
7	Slovenija	4.6	4.9	-9.6
8	Austrija	3.6	4.0	-6.9
9	Poljska	3.0	3.1	-13.7
10	Mađarska	2.7	2.7	-16.6
	ostale zemlje	28.7	27.7	-18.4
	ukupno	100.0	100.0	

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Najznačajniji partner, odnosno zemlja iz koje je BiH najviše uvozila u razdoblju siječanj - rujna 2020. godine je Njemačka. Ona je istodobno i najznačajniji uvozni partner BiH iz EU. U istom razdoblju, od partnera iz grupe zemalja članica CEFTA regiona, BiH je najviše uvozila iz Srbije, dok je iz grupe azijskih zemalja u razvitku najveći uvoz u BiH zabilježen iz Kine.

U tabeli je prikazan i postotak povećanja/smanjenja uvoza. Posljedica smanjenja uvoza u BiH uzrokovana je stagnacijom razmjene u promatranom razdoblju, odnosno smanjenom ukupnom domaćom potražnjom i potrošnjom kao i smanjenjem cijena nafte i naftnih derivata u navedenom razdoblju.

³² Usporedba izvoza u Tursku u razdoblju siječanj - rujna 2020. godine sa izvozom u istom razdoblju prethodne godine nije relevantna zbog problema prouzrokovanih zastojem izvoza u prošloj godini, a kao posljedica neratifikacije Sporazuma o slobodnoj trgovini.

Iz tabele se vidi da je uvoz iz Hrvatske najviše opao, 25,7%. Pad uvoza iz Hrvatske u prvih devet mjeseci tekuće godine manji je za 1,5 p.b. u odnosu na pad uvoza iz ove zemlje u prvih šest mjeseci tekuće godine kada je iznosio 27,2%.

Kao i na pad izvoza, kriza prouzrokovana ranim uvođenjem mjera te restrikcijama nastalim pojavom pandemije, utjecala je na značajan pad uvoza iz Italije, 17,7%, kao jednog od najznačajnijih vanjskotrgovinskih partnera BiH. Također, uvoz je smanjen iz svih drugih glavnih trgovinskih partnera zemlje.

1.3. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema vrsti proizvoda u razdoblju I-IX 2020. godine

U tabeli 5 prikazan je udio u izvozu deset najznačajnijih grupa proizvoda u razdoblju siječanj – rujanj 2019. i 2020. godine. Također, tabelom je predstavljen postotak povećanja/smanjenja izvoza određene vrste robe.

Od prikazanih deset najznačajnijih grupa proizvoda, ni jedna grupa proizvoda nije ostvarila pozitivan izvoz u odnosu na isto razdoblje prošle godine.

Tabela 5.

IZVOZ (udio u %)					
R.br.	kod	Opis kodne oznake	I-IX 2019	I-IX 2020	porast (%)
1	94	Namještaj; oprema za krevete i sl. proizvodi (madraci, jastuci i sl.); svjetiljke i dr. rasvjetna tijela, koja nisu uključena na drugom mjestu;	8.7	9.4	-5.9
2	85	Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i sl.	6.9	7.9	-0.8
3	84	Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine, aparati i mehanički uređaji; njihovi dijelovi	7.1	7.2	-11.2
4	27	Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenske materije; mineralni voskovi	8.3	7.0	-25.4
5	73	Proizvodi od gvožđa i čelika	6.7	6.9	-9.5
6	44	Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	6.5	6.8	-9.1
7	64	Obuća, nazuvci i slični proizvodi; dijelovi tih proizvoda	6.4	6.2	-15.3
8	28	Neorganski kemijski proizvodi; organska i neorganska jedinjenja plemenitih metala, metala rijetkih zemlji, radioaktivnih elemenata i izotopa	5.4	5.0	-19.1
9	39	Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	4.3	4.9	-1.4
10	72	Gvožđe i čelik	5.1	4.2	-28.1
I		Ukupno (1-10)	65.5	65.5	-12.5
II		Ostali proizvodi	34.5	34.5	-12.7
		UKUPNO (I + II)	100.0	100.0	

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

U tabeli 6 prikazan je udio u uvozu deset najznačajnijih grupa proizvoda u razdoblju siječanj - rujan 2019. i 2020. godine. Također, predstavljen je postotak povećanja/smanjenja uvoza određene vrste robe.

Od prikazanih deset najznačajnijih grupa proizvoda, samo jedna grupa proizvoda kodne oznake 30 - Farmaceutski proizvodi, ostvarila je pozitivan uvoz u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Uvoz preostalih najznačajnijih grupa proizvoda je smanjen.

Tabela 6.

UVOZ (udio u %)					
R.br.	kod	Opis kodne oznake	I-IX 2019	I-IX 2020	porast (%)
1	27	Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenske materije; mineralni voskovi	14.3	10.0	-41.2
2	84	Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi, aparati i mehanički uređaji; njihovi dijelovi	8.1	7.9	-18.0
3	87	Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih vozila i njihovi dijelovi i pribor	7.7	6.6	-27.6
4	85	Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i sl.	5.8	6.5	-5.3
5	39	Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	5.4	6.0	-6.4
6	30	Farmaceutski proizvodi	3.2	3.9	4.8
7	72	Gvožđe i čelik	3.2	3.3	-14.8
8	73	Proizvodi od gvožđa i čelika	2.6	2.8	-9.2
9	76	Aluminij i proizvodi od aluminija	2.2	2.2	-14.7
10	48	Papir i karton; proizvodi od papirne mase, papira ili od kartona	1.8	2.0	-9.7
I		Ukupno (1-10)	54.3	51.2	-20.6
II		Ostali proizvodi	45.7	48.8	-90.0
		UKUPNO (I + II)	100.0	100.0	

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

2. Zaključak

BiH se već u ožujku tekuće godine suočila sa posljedicama problema na globalnoj razini, koji za posljedicu imaju pad obujma vanjskotrgovinske razmjene usljed zatvaranja granica zemalja u regionu i zemalja EU prema regionu, a koje su i najznačajniji vanjskotrgovinski partneri zemlje. Tako je, vanjskotrgovinska razmjena BiH, odnosno uvoz i izvoz u prvih devet mjeseci tekuće godine u velikom padu, pri čemu je zabilježen veći pad uvoza od izvoza roba i usluga iz zemlje. Jedan od najznačajnijih ekonomskih pokazatelja zemlje koji pruža informacije o razini konkurentnosti njenog privatnog sektora, kao i razini ostvarene dodane vrijednosti u proizvodnji, jeste vanjskotrgovinska bilanca. Nažalost, ovaj pokazatelj konstantno pokazuje deficit BiH.

S obzirom da je pandemija virusa korona uzrokovala pad ukupnih ekonomskih aktivnosti i usporavanje ekonomija na globalnom razini, u razdoblju siječanj - rujan 2020. godine očekivano je došlo do izražajnog usporavanja vanjskotrgovinske razmjene, a samim tim i do smanjenja ukupne ekonomske aktivnosti zemlje, u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Mjere kao što su ograničavanje i prestanak rada poslovnih subjekata, zatvaranje granica, poremećaj u lancima

opskrbe, rezultirale su padom domaće i strane potražnje, što je izravno utjecalo na razmjenu roba i usluga čime su pogođeni svi sektori. Pojedini sektori orijentirani domaćem tržištu manje su pogođeni novonastalom situacijom od sektora orijentiranih inozemnom tržištu. Od pojave pandemije koronavirusa početkom tekuće godine u Kini, te njenog prelijevanja na europsko tržište, bh kompanije su se suočile sa problemom nabavke sirovina, odnosno repromaterijala, a kasnije i otežanim izvozom. Mnoge kompanije izgubile su partnere jer se isporuke nisu kontinuirano i nesmetano nastavile. Novonastalo stanje posebno se negativno odrazilo na mala ili srednja poduzeća koja su značajan dio bh ekonomije.

Kretanja u vanjskotrgovinskoj razmjeni je još uvijek neizvjesno prognozirati, međutim pretpostavke su da bi pandemija mogla dodatno ugroziti vanjskotrgovinsku razmjenu do konca godine. BiH kao izvozno orijentirana i uvozno ovisna zemlja, nema sustav koji bi ju zaštitio od vanjskih utjecaja, te je teško prognozirati vanjskotrgovinski oporavak zemlje. Ukoliko najavljeni novi "valovi" pandemije ne bi prouzrokovali pooštravanje mjera u borbi protiv koronavirusa, a što bi za posljedicu imalo ponovno zatvaranje granica, BiH bi već sljedeće godine mogla da očekuje blagi oporavak i povećanje obujma vanjskotrgovinske razmjene, jer stabilnost i rast ukupne ekonomije zemlje značajno ovise od glavnih trgovinskih partnera, prvenstveno od zemalja EU i zemalja CEFTA regiona.